

DACIA

Anul I, Numărul 3

BUCUREȘTI, 15 MAI 1941

APARE DE DOUA ORI PE LUNA

EXEMPLARUL: 12 LEI

GANDURI PENTRU DUREREA ȘI NADEJDEA CEASULUI DE ACUM

Nu ți s'a zis oare, prin gura mucenicilor tăi: «Și domnul părinților voștri se va îndură de lacrimile slugilor sale și va sculă pe unul dintre voi, care va așeză pe urmașii voștri iarăși în volnicia și puterea lor de mai înainte?» Alecu Russo, Cântarea României, § 63.

În clipele astea 'n care noaptea se lasă peste cetini, în care focurile 'ncep să pălpăie în vatră și lămpile pe la ferestre, — gândul meu se 'ndreaptă către tine, frate răslețit și îți aduce glas de frate.

Cobor în întunerecul din mine acum și 'ncerc să-ți deslușesc chipul încrâmenit — dincolo de viforul durerii — așa cum te-am lăsat înapoi, urmărind cu ochii 'n lacrimi, frații care te părăseau în noapte, dărz și hotărât să înfrunți singur furtuna, adunând în pumnii strânsi, obida lacrimilor tale.

Poate că vântul îți va aduce cuvântul meu pe aripa lui grea de mireasma câmpului de toamnă. Poate că ai să-l confunzi cu foșnetul fagilor falnici, ori cu susurul apei din vaduri. Poate că îți va face semn din cliplitul unei stele. Sau poate că nici n'ai să-l deslușești de murmurul neliniștii din tine.

Oricum ar fi, ași vrea să știu că mă îndrept spre tine acum. Că gândul meu e acolo, lângă tine, te caută și se neliniștește că nu te poate găsi. Și nu este un gând însingurat, răsleț al ceasului de seară, ci este gândul neîncetat al fratelui, al sorei și poate chiar gândul tău însuși.

Cele mai frumoase rugă ni sunt cele rostite cu glas tare. Ruga văzută a fiecăruia se'nsoțește, cohortă nevăzută, cu ruga tainică a lumii. Toți cei care ne-au fost dragi, ori sunt: părinți, sfinți, frați, îngeri, arhangheli, pășesc alături cu noi, se roagă alături cu noi, ne stau aproape, ne îmbrăie, ne susțin. Și alături de ei, ne stau: răul și ramul, muntele și codrul frate.

Așa ași vrea să mă simți și pe mine astăzi iar: al tău, dintre ai tăi. Să mă auzi șoptindu-ți șoapte de nădejde. Și glasul meu să nu-ți fie strein. Și șoapta lui să ți se pară că-i mai auzit-o. Și după ce eu voi fi tăcut, tu s'o auzi în tine mai departe.

Nădejdea e lumina întunerecului din noi. Ea e credința celor ce nu văd și nu aud. O știi desigur mai bine decât mine și nu ca să te 'nvăț o spun: ci mai degrabă pentru mine. De când s'au pomenit părinții părinților tăi pe meleagurile pe care stăruiești astăzi, — n'au fost oare ei fiii nădejzii?

Și iată că te paște astăzi ispita amară a 'ndoelii! Te surprind fără să vrei ștergându-ți lacrima și întrebându-te, cum se întreabă aleșii: — De ce eu? De ce dintre atâția frați am fost tocmai eu sortit durerii? De ce casa mea s'a prădat și de ce eu am fost risipit tocmai ai mei? De ce nu se putea să treacă paharul dela mine?

Păcatul meu nu 'ntrece pe al celui de alături. N'am alergat, ca șoimul, la glasul țării care m'a chemat s'o apăr? N'am făcut strează la hotar două veri, fără să murmur, eu toate c'am lăsat câmpul pârloagă și am părăsit pe ai mei? Nu eram gata să-mi vărs sângele pentru lege, pentru limbă, pentru dăruții, pentru dreptate? N'au suferit îndeajuns în trecut, ai mei? Nu mărturiseste de jalea lor, fiecare deal, fiecare poiană, fiecare răspântie?

Atunci de ce m'au vândut ai mei altora? Pentru ce m'au trădat ai mei? Te aud frate, șoptindu-ți mercur, singur și nelămurit, aceleași întrebări în noapte.

Greu lucru e, într'adevăr, să înțelegi durerea ce te lovește, durerea care cade orb asupra celor ce-ți sunt dragi și pe care — tocmai pentru că-ți sunt dragi — îi socotești la adăpostul ei! Greu e să crezi că ceea ce simți că n'ar fi trebuit să ți se întâmple, are rost! Mai ales când, scrutându-ți adâncul conștiinței, nu te simți vinovat de răul care ți se'ntâmplă.

Stăpân în casa ta, n'ai fost nicicând prigonitor de alții. Alături de tine,

peste tine chiar, ai lăsat pe alții să huzurească. Chiar dac'ai pățimit în trecut dela alții; dacă te-ai regăsit cu ai tăi, de bucurie, ai iertat și ai uitat... Pârloaga ce ți-a căzut în parte, ai prefăcut-o în grădină. În locul neștiinței, sărăciei, împilării și prigoanei, ai răspândit lumina, îngăduința și propășirea printre toți cei cu care ai conlocuit.

De ce atunci s'a iscat împotriva ta prigoană? De ce ți se spun azi cuvinte de ocară? De ce ai fost despărțit de ai tăi?

Intrebările desnădejzii care 'spiteau pe Iov, se cuibăresc în sufletul tău, frate!

Nu-ți pot risipi cu nedumeririle. Ași minți. Indoilele tale sunt încă și ale mele.

Dar ceia ce ași vrea — nu să crezi, pentru că o credință cere totdeauna un temei — dar să nădăjduiești și să dorești, este ca suferința ta să aibă un sens. Un înțeles care poate că nu ni s'a deslușit încă deplin; dar care nu trebuie să poată să nu fie.

Dumnezeu care ține în mâna lui rosturile a toată firea, care face și desfăce împărățiile, ca vicțiile și ca diminețile, n'ar fi îngăduit desigur risipirea rodului jertfei aceluia care ne-au unit pentru o vreme, — dacă această risipire deolaltă, n'ar fi trebuit să ispășească ceva neispășit. Dacă dreptatea lui Dumnezeu n'ar fi socotit că a rămas ceva neplătit, că a rămas ceva necuvenit, în această unire pretimpurie.

Faptul că nu te simți vinovat de ce se 'ntâmplă, nu-i de ajuns. Pentru că, după cum există o solidaritate 'n bu-

curie, o solidaritate 'n rugăciune, există și o solidaritate în păcat și 'n ispășire.

Pentru asta stau și mă cercoetez. Pentru asta mă cobor în adâncul eugelui meu și-mi aflu, în împrejurările care te fac să suferi astăzi, un prilej de remușcare.

Poate frate, că nu ne-am iubit îndeajuns. Poate că nu ne-am prețuit cum se cuvine. Poate că n'am știut a ne cunoaște. Poate că am fost superficiali, ușori, sub vremurile mari ale 'mplinirii care ne-ar fi cerut altfel. Vom fi luat în deșert lucruri sfinte. Vom fi greșit fără să ne dăm seama. Vom fi adormit ca fecioarele nebune, și ceasul deșteptării ne va fi găsit fără ulei în candelă. Nu vom fi băgat de seamă semnele ce ni se făceau în jur, sau glasul celor care — deșteptați de dimineață — ne vor fi vestit ivirea lor. Și iată că ceasul meu, ceasul tău, ceasul nostru, pe care ne-am lăsat să aștepte de un mileniu, ceasul pe care Dumnezeu ni l-a dat să-l 'mpluim, să-l petruim cu pecetia ființei noastre, a trecut nesocotit. N'am știut să te caut, să-ți spun cât te-am așteptat, cât te-am dorit. Iată, îmi vin în minte împrejurările dela început și cele de mai pe urmă. Vai, câte lucruri am fi putut face pe care nu le-am făcut! Lenea, căutarea fiecăruia de ale sale, nebagărea îndeajuns de seamă, bucuria lumii, ne-au furat cu ale lor.

Ce-am făcut oare în acest răstimp binecuvântat, nu numai pentru a ne apăra hotarele pământului văzut; dar pentru apărarea hotarelor nevăzute ale ființei noastre din duh?

Mă gândesc că am fi putut făuri la-

olaltă, măcar o iconă a ceea ce năzuim să fim, o iconă a omului românesc de totdeauna, atât de strălucitoare la privire, încât o mie de ani dac'ar fi trebuit să intrăm iarăși în noapte, razele ei să ne mângâie și să ne călăuzească pașii în streinătate, așa cum e călăuzită lumea încă de amintirea raiului pierdut, ori romanitatea de amintirea «Daciei felice».

N'am știut să avem despre noi înși-ne vedea măsuri noastre adevărate.

Vecini de-ai noștri, care s'au trezit la viața de neam în urma noastră, au isbutit să-și dinamizeze acțiunea, punând-o sub scutul mitului părelnic al milenarismului. N'au ajuns să creadă numai ei; dar au făcut și pe alții să o creadă.

Pe când noi, — care ne 'nfrățim de peste două mii de ani cu melcagurile noastre sfinte și care suntem singurii adevărați stăpâni, pentru că suntem aici de totdeauna, — ne-am mulțumit să fim ce suntem de când ne știm, fără a ne căuta în cunoașterea de noi înși-ne îndeajuns mândria de a fi fost și băștinăii acestor pământuri și coloniștii făuritori ai eternei lor civilizații. Au trebuit să se despice munții și să se deschidă apele, să vuiască codrii și pietrele să iasă din pământ, pentru ca ele să destăinuiească altora ceea ce ne-am știut parcă a proclama noi singuri.

O, de n'am părăsi această nălucire a cetății soarelui românesc, așa cum am părăsit cazematele pământului din care nu ne-ar fi putut scoate nimeni! De no-ar îngădui măcar nădejdea strălucirii ei, să facem față încercărilor de

cotopire ale altor idealuri, ale altor vedenii despre om și ale sale, care pătrund în vifornită până în adâncul sufletului unora din noi și ne îmbrăie să fim altfel decât suntem în adevăr, ne tulbură viziunea noastră.

Dar iată că ne scuturăm de păcatele noastre! Că ne spală apa amară a căinței. Că ne rugăm să se 'ndure de nevrednicia noastră și — îndreptându-ne — să ne învrednicească iar, de aceea ce n'am fost încă vrednici a fi pentru totdeauna.

Un duh nou își face iz de nădejde în mădularele neamului nostru.

Auzi-i pulsul, frate, și ridică fruntea sus! E încă numai un zumzet. Dar crește. Și svonul lui se ridică și umple văile ce duc spre culmi...

Când ne vom întâlni iarăși, frate, lucrurile vor fi altfel. Despărțirea ne-a deschis ochii unora și altora. De ceea ce din nebăgare de seamă am greșit unii față de alții, sau de cei care ne-au trădat în vis, ne vom feri în viitor foarte. Ușurința, nebăgarea de seamă, îngăduința prea mare, uitarea chiar, — pe care le va fi explicat, poate, bucuria de a ne fi găsit iarăși laolaltă după atâtea pribegii — nu vor mai fi printre noi. Vom păși toți, cu fruntea sus, ca să ne împlinim chemarea laolaltă. Chemarea de a străluci lumii în felul nostru, bucuria de a fi 'n lume, chemarea de a resfrânge românește chipul lui Dumnezeu, chemarea de a săvârși mântuirea românește.

Iată pentru ce suferi tu astăzi frate. Iată de ce au suferit prin veacuri atâția din cei mai buni dintre noi, cu a căror suferință te înfrățești și tu astăzi.

Căci una ași mai vrea să știu bine frate: Nu ești singur în suferința ta. Nimeni nu e niciodată răstignit singur, cum nu se roagă nimeni, niciodată singur. Crucile se 'nfrățesc totdeauna câte trei. Cuiele care ți-au străbătut mâinile, le-am simțit în oasele noastre. Loviturile care-ți sfărtecă trupul, le-au sfărtecat pe ale noastre. Nu este deosebire. Suntem părtașii suferinței tale, cum ai luat asupra ta partea ispășirii păcatelor noastre.

Dar în ziua când măsura jertfei și a suferinței vor fi fost împlinite, când se va fi zugrăvit printre noi, în neam, chipul spălării, când sufletele noastre curățite ca aurul prin foc, vor fi fost iarăși topite și călitate laolaltă, — Dumnezeu părinților noștri se va îndura și va ridica dintre noi pe Răsbunătorul merit să ne îplinească dreptatea: Nu ți s'a zis oare, prin gura mucenicilor tăi: «Și domnul părinților voștri se va îndura de lacrimile slugilor sale și va sculă pe unul dintre voi, care va așeză pe urmașii voștri iarăși în volnicia și puterea lor de mai înainte?»

Il va ridica stejar falnic, dintr'un plai de pe la noi, și, adunând în jurul lui măcmechiu, toate puterile neamului, îi va pune în mâini crucea dreptății.

Puterea lui va fi tăria credinței, a răbdării și a nădejzii noastre. Iar cununa lui, va fi cununa de mucenicie și vis a căpitanilor neamului nostru, cununa lui Horia și a lui Iancu.

La această cunună ești părtaș astăzi, frate asupra și ea este înțeleul încercării tale. De aceea gândul și rugăciunea noastră, unite, sunt așintite toate către tine și ne rugăm lui Dumnezeu să ne învrednicească de împărțirea jertfei și a biruinței tale.

Mircea VULCĂNESCU

HORIA

Medalie contemporană. Muzeul Bruckenthal. Sibiu

NISTRUL, FLUVIU ROMANESC

de N. A. CONSTANTINESCU

Dacă Mircea cel Bătrân se putea numi Domn pe amândouă malurile Dunării, fiindcă stăpânea Dobrogea, cu atât mai mult avea drept poporul moldovean a se socoti stăpânitor pe amândouă malurile Nistrului până la Mare, de oare ce încă din secolul XIV când Domni Moldovei lor treceau hotarul la Nistru, oamenii lor treceau pe malul stâng ocupând diferite puncte la vadurile lui, începând cu Dubăsarii, Vadul lui Vodă, Vadu-Raşcu, Parcani, și călcând pe urmele unor strămoși vechi de mai multe milenii, vor înainta treptat, întinzându-și locuințele dealungul malului nistrin în jos la Măiași, iar de aici în spre Răsărit, până la Bug, în grupe largi și compacte, dar și dincolo de Bug, în sate din ce în ce mai rare până spre Nipru.

Două lumi se întâlnesc la acest mic fluviu și se opun de mai multe milenii una alteia: lumea pădurii carpatice și aceea a Stepei eurasiatice. Nistrul formând limita firească dintre ele, ca un imperativ al mității geografice carpato-dunărene dintre Tisa și Nistru. Deși etniceste se dovedește că întotdeauna Oamenii Pământului din basinalul Carpato-dunărean s'au revărsat peste această limită a Nistrului, până departe spre Răsărit, istoria este garantată că Nistrul n'a încetat de a fi hotăr politic între cele două lumi de cât în chip trecător și nu numai în favoarea Puterii de Răsărit ei și în a Stăpânitorului din Dacia noastră.

Să examinăm acest rol dublu jucat de Nistru în Istorie, de vad pentru scurgerea oamenilor din Carpați către Stepă și de permanent hotăr politic între cele două lumi, începând cu cele mai vechi popoare ce s'au aflat în aceste regiuni din clipa când raza Istoriei se proiectează pentru întâia oară asupra lor, odată cu năvălirea Sciților, care e cel mai vechiu eveniment cunoscut în Istorie, pe la 700 de ani înainte de Christos.

HOTARUL CIMERIENILOR ȘI SCIȚILOR LA NISTRU.

Nistrul este un nume tracic amintind pe Istru, Histria, dar el apare mai târziu în literatură, față de dubletul antic, *Tyras*, cunoscut de Greci, care l-au dat și coloniei lor Tyras întemeiată cam în același timp la Limanul Nistrului; Rușii l-au folosit pentru orașul nou Tiraspol, așezat ceva mai sus și botezat în epoca Ecaterinei II, căci îi plăcea să reînvieze aici amintirile clasice. La venirea Sciților stepa cea mare se găsea în stăpânirea Cimierienilor, amintiți și în Odiseia (XI, vers 14), ceea ce înseamnă că vechimea lor pe aceste locuri se poate sui până dincolo de anul 1000 î. de Chr. Cimierienii aceștia după credința comună a tuturor istoricilor erau de neam tracic și în calitatea lor de popor dominant, ca păstori-călători, asupra unor populații mai vechi, își întindeau stăpânirea lor dela un fluviu Araxe (poate Uralul) pe care l-au trecut Sciții când au pornit în contra lor, până la fluviul Tyras (Nistru), pe ale cărui maluri s'au oprit ei, când s'a dat lupta între cele două partide, dintre care una nu voia să părăsească solul patriei. Centrul lor se afla în cetatea Cimmerica (Eski-Krim, lângă Kerchi) de unde vine și numele Crimeei, care se numea încă pe timpul lui Herodot *Cimmerica*. Este interesant de adăugat, în paranteză, faptul de mare importanță pentru valoarea rasei trace pe acele timpuri, că între secolii VIII și VII înainte de era noastră, Marea Neagră, ocrotită cum era, la Nord de Imperiul Cimierian, la Sud de Imperiul Frigienilor (Traei și dâșii) stăpânind atunci toată Asia Mică, iar la Apus de popoarele Trace și Getice, se putea numi un lac tracic.

Imperiul Cimierian era de fapt o confederație de triburi, fiecare cu regele său, iar dintre acei regiși de trib se alegea regele cel mai înalt în neamul lui, întocmai cum odinioară juzii Românilor alegeau, pe timpul năvălirilor barbare, dintre dâșii pe cel mai viteaz ca voevod, respectând în aceeași o vreme datina, care se poate sui până la acești Cimierieni strămoși. Când au năvălit Sciții asupra-le, poporul, spăimântat de superioritatea numărului dușmanilor, «luă, zice Herodot (IV, II), — hotărîrea să plece, lăsând țara în mâna năvălitorilor», spre a nu se expune în zadar, și fugi spre Apus, dar se rege, alți erudincioși voind să lupte până la unul «pentru țară contra năvălitorilor», s'au luat după dâșii spre a-i împiedeca și la malul Nistrului, «egali fiind la număr, s'ar fi bătut unii cu alții». Poporul

a îngropat acolo pe cei morți ridicând o movilă enormă apoi ar fi ieșit din țară, fugind prin țara Traeilor și luând de aici încă un popor ca tovarăș, pe Trerii, au trecut Bosforul în Asia Mică, unde au prădat și ruinat Imperiul Frigian. Cimierienii au devenit apoi spaima Asiei, numele lor răsunând ca un fior și în paginile Bibliei: Gomer.

Până aci Nistrul făcuse hotăr între două Imperii trace, de vreme ce era dat ca Margine a Cimierilor, iar deinceoace fiind Geții; el continuă să fie hotăr și după aceea, între două imperii scitice de data aceasta, al Sciților regali, la Răsărit de Nistru și al Agatirilor la Apus; aceasta înseamnă o expansiune a popoarelor Stepei asupra Daciei păduroase. Cu timpul însă Oamenii pământului (neamul geto-dac) birue pe stăpânitorii pătrunși în centrul Transilvaniei, desnaționalizându-i, iar hotarul Sciției se mută până la Carpați, Olt și Dunăre.

Expediția lui Darius pare să fi împins din nou limita politică dintre cele două lumi de la Dunăre la Nistru, pentru că Geții își vor muta după aceea centrul puterii lor la Nordul Dunării, unde se va organiza și regatul lui Dromihete.

NISTRUL CA HOTAR POLITIC AL DACIEI ȘI ROMEI

Prin Geții trebuie să înțelegem toate popoarele trace din regiunea carpato-dunăreană care au primit religia revelată a lui Zalmoxe, profetul-rege care mai târziu se confundă cu zeul unic al Geților. În chipul acestor diferitele numiri de populații trace locuind la noi, ca Buri, Albocensi, Potulatensi, Predavensi, Caucoensi, Costoboci, Gugiari, Carpiani ș. a., dispar subiect denumirea comună de Geți, care designă pe toți erudincioșii lui Zalmoxe ca o națiune religioasă, a credinței în nemurire, după cum mai târziu a Dacii, murireni din munții Apuseni, vor impune acelorași triburi numele lor, ca națiune politică și religioasă, în urma reformei aduse de profetul Deceneu, cel cu stăpânirea plantațiilor de vie.

Aceste semniții trace se răspândesc și dincolo de Nistru cu Tyrageții, ceea ce înseamnă că Nistrul devine din nou rău

tracic, chiar atunci când el designa în mod aproximativ limita de Apus a autorității Sciților din stepă. Sciții apar dincoace de Nistru încă odată sub bătrânul lor rege Ateas, care purtă războiu cu Filip II pentru stăpânirea Dobrogei și orașelor pontice, dar regele *Dromihete*, a cărui stăpânire, judecând după numărul cel mare al oștilor sale, va fi înglobat, efectiv, Moldova și Muntenia, iar cu numele toată Dacia, respinge peste Nistru pe Sciții lui Ateas și ridică pretenții asupra Geției pontice (Dobrogea), pentru care se lupta cu Lisimah, urmașul lui Alexandru, pe la 300 înainte de Chr.

Cât timp s'a menținut hotarul getic pe Nistru nu se poate ști, căci un mare puloaiu de popoare celtice înaintând de-alungul Dunării, au sfărâmat totul în calea lor până la gurile Dunării, lăsând aici câteva populații din neamul lor ca Scordisci, din Moesia, Cotensii, Britogalli și Peucini la Dunărea de jos, alții venind pe la Nordul Carpaților, Bastarnii și așezându-se pe Nistru. Este posibil ca regatul getic să fi fost subjugat de Bastarnii mai întâi, și de Sarmații mai târziu; aceștia veniau tot din stepă, nimicind stăpânirea de peste 500 de ani a Sciților, și luându-le locul.

Reforma religioasă de care se leagă, cum am spus, și stăpânirea pe operată de profetul Deceneu pe la 70 î. de Chr. dădu o nouă vigoare războinică popoarelor getice, care, sub conducerea lui *Boerebista*, imitarul lui Mitridate, cum îl socotea N. Iorga, au înjghebat cel mai puternic regat al lumii trace; el zdrobi popoarele celtice asupritoare de la Dunărea de Jos, respinge pe Sarmații peste Nistru și pe cele vecine din Apus (Boii și Teuriscii) până la poalele Alpiilor și implântă la Nistru hotarul politic ce avea să se mențină aci, față de popoarele Stepei timp de trei secole și jumătate.

Boerebista domni între 70—45 î. de Chr. având stăpânire și peste Olbia de la gura Bugului. Limita Nistrului se menține și după desmembrarea marelui regat în regate mărunte fiindcă Deceneu refacă unitatea lui cam în aceleași limite. Anexarea Daciei la anul 106, va

pune hotarul Romei pe Tyras, unde el se va păstra până la 275 când legiunile și cadrele administrative romane se retrag din Dacia, lăsată în seama barbarilor federati. El se oprea însă la Tighina, provincia Moesia cuprinzând și litoralul pontic până la gura Niprului.

Dar și după 275, pe timpul năvălirilor, Nistrul a jucat uneori rolul său de hotăr politic: mai întâi chiar pe timpul Goților, pe care el îi despărțea în două, Vizigoții la Apus, Ostrogoții la Răsărit de Nistru, numai cei dintâi fiind legați de Imperiu cu datoria de a păstra pacea și a păzi Dacia, a cărei posesiune o împărțeau însă cu Carpții și Sarmații, așezați în aceleași condiții.

Cu venirea Hunilor însă se începe o epocă nouă, aceea a dominației popoarelor Stepei eurasiatice asupra Europei Sud-Estice; și, cum nu mai putea fi multă vreme vorba de stăpâniri politice locale, rolul de hotăr al Nistrului va înceta pentru multe secole. De altfel în toată Europa Medievală hotarul este o noțiune ștearsă din uz. Totuși colțul de stepă basarabean Onglos, Bugeacul, își păstrează rolul de adăpost al bandelor, înainte de trecerea lor în Imperiu. Până în sec. VIII, însă, cum Dacia își păstra unitatea etnică și dreptul de dependență imperială, Nistrul formează încă o limită ipotetică, și prin linia lui se va distinge de altfel, mai târziu: deosebite Cumania Albă, și de cealaltă Cumania Neagră, prin care se înțelege Dacia, fără Transilvania, aceasta fiind ocupată de Unguri pe la 1100.

Existența «enezilor Bolohoveni» la Nistru și dincolo de el, prin secolii XII—XIII dovedește încă odată că și în cursul Evului Mediu, în plină eră a năvălirilor, Nistrul era covârșit etniceste de «Oamenii Pământului» din Dacia după ce Anții de neam slav fuseseră măturați și împinși spre Nord de către Asiaticii din Stepă. În simbioză cu Barbarii Stepei, Români erau capabili să depășească Nistrul, măcar în regiunea lui superioară.

NISTRUL HOTAR AL MOLDOVEI

Dar dominația popoarelor Stepei e îngustată prin dezvoltarea Statelor din

centrul Europei: Ungaria și Lituania, dar și a grupărilor politice românești ce vor încheia două State războinice, al Țării Românești și al Moldovei, amândouă cu tendința spre Nistru, care este atins în sec. XIV de Moldova și organizat ca hotăr politic, înzestrat cu vaduri de negoț și cu cetăți de pază de la Hotin și până la Cetatea Albă, fosta Moncastron al Bizanțienilor, care continuă rolul vechiului oraș grec Trynava. Afară de această moștenire bizantină, care se leagă mai mult de Mare de cât de Nistru, nici un alt oraș sau cetate de pază n'a existat vreodată la Nistru, care să fi fost creația altui popor de cât cel Moldovean.

În epoca de glorie a Moldovei Nistrul s'a păstrat ca hotăr de Stat și ca limită a Europei civilizate, ca bulevard întărit față de barbaria Tătarilor, stăpânii pe timp de cinci sute de ani ai Stepei răsăritene. Ei trebuiau ținuti în frâu printr'o strașnică pază cu biruințe care înroșiau apele Nistrului de mai multe ori în fiecare deceniu. Astfel s'a ținut hotarul acesta de viteazul popor moldovean, cea mai energică ramură a României, timp de patru secole și jumătate, când el ne fu răpit printr'o îndoită trădare.

Chiar într'o epocă de slăbire și desființare a forței sale militare, Statul moldovean a fost în stare a trece peste Nistru, în partea lui de mijloc, alipind în mod trecător o parte din Ucraina, zisă Ucraina Hanului, care se închinase la Turci, și se întindea din Nistru, între Moghilău și Dubăsari până la Bug: Dnea Vodă care o ținut trei ani 1681—83, cu centrul la Nimirow, o coloniză cu Moldoveni în bună parte, înfățișând aici acele vestite exploatare agricole, care au pus început înfloririi acestei țări.

Ca și pe timpul strămoșilor îndepărtați, însă, Nistrul lăsa să treacă spre Răsărit prisosul de viață de noi. În carticica sa «Români de peste Nistru» din 1918, N. Iorga, afirmă că încă de «pe la 1400, Nistrul era nu numai un hotăr moldoveanesc, ci un râu românesc», dar fiind străjile moldovenesti ce vor fi păzit capetele de poduri și populația moldoveană adunată pe ele (p. 3). În tot secolul XVII d-sa constată că «prisosul de viață economică, de caracter agricol al Moldovei era firese să se reverse tot mai mult peste Nistru» (p. 24), din cauza stării de lucruri din Polonia și a legăturilor ce Domni și boierii întrețineau cu guvernul polon și cu nobilii de acolo. La colonizarea de bună voce s'a adăugat în sec. XVIII, colonizarea silită împlinită de Ruși cari, după fiecare războiu cu Turcii mutau «mase mari de Moldoveni» pentru a coloniza provinciile pustii. Numai în 1739, generalul Münich ridică «peste o sută de mii locuitori» din biata Moldovă, luându-i în deosebi din «ținutul Hotinului și de pe marginea Cernăuților», împreună cu vitele lor (Neculec, p. 412) iar în ultimul războiu din acel secol, la pacea din 1792, oștile rusești au dus cu ele atâtea lume «cât se spunea că au fost așezate acolo două treimi din locuitorii Moldovei» și orașul veșit «s'a refăcut Ucraina lui Dnea Vodă, între Nistru și Bug, ca Moldova Nouă, sub acest titlu chiar» (N. Iorga, p. 42). Ideia unei Moldove Noi peste Nistru este deci un proiect mai vechiu, de la sfârșitul sec. XVIII.

Numărul Moldovenilor de peste Nistru dintre cari numai o mică parte sunt cuprinși azi în Republica sovietică «Moldova» e socotit între 620.000 (Harea) și opt sute de mii (St. Ciobanu), ba chiar la peste un milion (A. Nour).

La 1812 hotarul Nistrului ni s'a luat printr'o dublă trădare, în timp ce poporul și Statul Moldovean, cu ei neutri, nu jicneau pe niciunul din cei doi beligeranți: trădarea Sultanului suveran care impunând obligarea vechii oștiri moldovene se dezgarnise schimbul tributului să garanteze hotarele Moldovei; la aceasta se adăoga trădarea Țării, care venind în numele Crucii și fiind primit prieteneste era dator cel puțin să nu smulgă ținuturi tocmăi de la Creștinii pe care pretindea că vine să-i scape de Păgâni.

Iată cum se vedea deci, prin paginile nemincinoase ale Istoriei, caracterul Nistrului de hotăr al Daciei eterne, din cele mai întinse timpuri cunoscute până astăzi, neclintit în curs de aproape trei mii de ani: el a fost întotdeauna hotarul unei Lumi de ordine și civilizație despre Lumea Stepei nesfârșite.

PASTORII | de D. CIUREZU

Sub cununa zărilor

La mărgeanul mărilor.

Lângă sâniilor norilor,

Clipesc stele

Logoste

Șiruri albe

De mărgele;

Flori de aur

Și inele

Cu luceferi

Printre ele...

Dar nu-s stele, logoste,

Nici șiraguri de mărgele

Cu luceferi printre ele;

Sunt turmele anilor

Anilor, ciobanilor;

Naturii bărbatului,

Sunt turmele bărbatului

— Drum de veacuri, drum de stele

Prin păduri, peste muncele,

Cu ciobanii după ele —

Bucur și-a pus turma lui

Sub perdeaua vântului

În geana pământului;

La mărgeanul mărilor

Sub cununa zărilor

Lângă sâniilor norilor;

În mătășă de privaluri

Între liniști și între maluri

Lângă zăriști, lângă valuri...

— Când mi-s ochii mări și punți

Mă cuprind-o-un dor de muni,

Când mi-s ochii din și soare

Mă cuprind-o-un dor de mare:

— Taina vieții, taina grea

Cu nămeți de vreme rea

Cu toți codrii peste ea... —

«Voi argați, voi nouă frați,

În obezi de fier legați

Cu pământu'ngemănate

Cu pădurea cununate:

Până'n iarnă să-mi durați

Nouă țărle, nouă sate

Cu pământu'ngemănate

Cu pădurea cununate;

Nouă sate'n nouă căi

Lângă ape, lângă văi

Cu oștețe de câini răi.

Cu porți mari de vâlvăți.

Cu lumină prin odăi:

Că vă dau la fiecare

Câte-o mie de mioare

Nouă cai, nouă samare,

Nouă rânduri de șistare

Nouă țărni cu grunji de sare

Pentru noateni și sterpare.

Voi argați, voi nouă frați

Zărite le cercetați

Stănele vi le-așezați,

Sub bătaia vântului

La rodul pământului

Lângă vadul norilor

În calea cocorilor

Sub sprânceană codrilor.

Când o fi să trec spre munți

Să m'astepte nouă nunți,

— Nouă nunți, cu nouă zări

Legănate de cântări;

Nouă turme, nouă sate

Cu pământu'ngemănate

Cu pădurea cununate...

Și-au plecat doinind în zori

Nouă turme de miori

Nouă frați, nouă argați.

— Nouă creste de Carpați --

Mă zărați în fier legați

De luceferi descântați

De lumină luminați

De cavale alintați;

Și s'au dus cu zările

Înălbind cărările;

Și s'au dus cu soarele

Luând ponoarele

Și s'au dus cu brumele

Să-și așeze turmele;

Sub bătaia vântului

La rodul pământului;

Lângă vadul norilor

În calea cocorilor

Sub sprânceană codrilor...

LEGEA ROMANEASCA

de DAN BOTTA

Numele roman, sentimentul tradiției legitime a Romei, acestea au implicat pentru Români și conștiința esențială romană, a distincției dintre ei și restul lumii.

Orbis romanus era, prin excelență lumea — în sensul ei luminos, de univers al legilor civile, cunoscând o admirabilă ierarhie de funcțiuni, în fruntea căreia, alături de zei și zeu el însuși, se afla Impăratul. Dincolo de această lume se întindea, ca o negație a ei, noaptea primordială a Barbariei.

Caracterul ecumenic al Imperiului, derivă din conștiința că el singur întruchiează lumea, că o întindere a lui înseamnă, de fapt, o victorie a lumii asupra negației sale, o înfrângere legitimă a întinericului.

Distincția «Roma și Barbarii», manifestă desigur conștiința unei mari energii politice pacificatoare, — sensul Păcii Romane, — și sentimentul privilegiului roman, sensul lui *civis romanus*, dar, mai ales, sentimentul creației sacre a Romei, natura augustă, împregnată de har, a statului roman.

În cetatea de seaua a lui Constantin cel Mare, împăratul roman, de religie creștină, nu renunță la nici unul din atribuții sacre pe care, în virtutea unei religii de caracter politic, Roma păgână i le conferise mai de mult.

Reunind în persoana sa autoritatea sacră a Romei și funcțiunea pontificatului roman, împăratul s'a considerat neîntrerupt — și sub auzurii noii religii — o făptură divină pe pământ.

La Ravenna, în refracția minerală a mozaicului, Justinian, hieratic, în lung vestmânt imperial, poartă în jurul frunții aureola sfinților. El este, ca și predecesorii săi romani, o persoană divină, «divus imperator» și tot ce e al lui și toate faptele sale sunt divine. El face parte, încă de pe pământ, din biserica biruitoare.

Implântând Roma în centrul lumii thracice, Constantin cel Mare o așezase nu numai pe un pământ profund creștin, dar în adierea unui spirit de misticitate, a unui mare dor de absolut.

În persoana împăratului de naștere thracică s'a cununat, cu atributele autorității de stat, și sensul unui pontificat mai înalt decât al Romei: al zeului pe care Geții — fruntea popoarelor thracice — îl reverau sub numele «Zalmoxis». Dio Chrysostomus știa că regele dac reunea uneori funcția sa cu aceea de preot: *et rex illis et pontifex ob suam peritiam habebatur*.

În marile ambiții creștine ale lui Constantin cel Mare, geniul practic al Romei este nespuse de viu. El adună sinoade și impune episcopi, el decide în lucrurile Domnului, ca vicarul lui pe pământ.

Justinian nici el nu va proceda altminteri. Dar tot ce era centurion roman în predecesorii săi, e preot într'insul. Sentimentul de fiecare pas al Nevăzutului, înfiorarea înaintea lui Dumnezeu, conștiința sacerdoțiului...

Justinian va ridica pe împăratul-archiereu, pe «cel asemenea apostolilor», *ισαποστόλος* — cum l-au consacrat canoanele — la cea mai înaltă expresie. Se manifestă în el sufletul thracicului mistic. Imperiul întreg — res romana — capătă reflexul de idealitate al concepției creștine. El e un lucru al Domnului, un fapt de ordin extratemporal: *Res romana Dei est*. Concepția aceasta va duce mai târziu până la strania rătăcire că imperiul n'are nevoie de arme, că îngerii luptă pentru el.

Isus Pantocratorul, Isus în cea mai solemnă expresie a divinității sale, poartă în palme atributele puterii romane. Ceeace se întinde dincolo de lumea creștină, negația imperiului, nu există în spirit.

Aceasta e concepția pe care a mărturisit-o Bizanțul, în fața catolicismului roman. Desprinsă de Barbari din corpul lumii imperiale, Roma Sfântului Petru, — cu episcopii ei superbi, ostili Impăratului — începuse a fi negația Romei. În imperiu, împăratul e preot. Schisma e o formă de usurpație. Contestând împăratului dreptul de a decide în lucrurile Domnului, Papii și-au arogat dreptul de a decide în lucrurile lumii. Ecumenicitatea s'a retras atunci în limitele lumii de dreaptă credință, în limitele ortodoxiei.

În limitele acestei lumi au existat secesiuni numeroase, împăratul din Cetatea de seaua a fost descori contestat, și s'au creat state în afara autorității sale. Dar aceste state au conservat intact caracterul original roman, au fost creațiuni imperiale — nu de model imperial ca imperiul barbar al lui Carol

cel Mare — ei generate de focarele de energie romană ale lumii de atunci, de Români.

Creațiunile politice, ivite pe urmele despojilor Serbiei și ale autoeraților bulgari s'au putut ridica, așa dar, la treapta imperială în măsura în care la temelja lor erau Români.

Titlul imperial roman pe care-l purtau capii acestor creațiuni romane — am demonstrat aceasta — nu era o deșartă aroganță, ci mărturia unei colaborări cu aceia în mâinile cărora Constantin cel Mare așezase dreptul de a crea pe împărați.

Cuvântul «împărat» de strictă descendență romană, care se ridică în suletele noastre cu lumea fermecută a legendelor, desvâlește caracterul esențial românesc al persoanei imperiale.

Figura legendară a Impăratului, atmosfera de lumătate familiară, de ecumenic, de bărbăție, în care e învăluit, relevă profunzimea comunitate a poporului, din mijlocul căruia se înalță fruntea pururi augustă a Căesarilor.

Pentru Români, colalte creațiuni de stat, oricât de întinse ar fi fost, nu erau decât *crăii*. Cuvântul derivă de la numele lui Carol cel Mare, creatorul unui imperiu care — fără transmisiune legitimă, fără nucleul de energie romană — era în ochii lor o ficțiune.

Valoarea morală a unei creațiuni imperiale românești izvora din însăși conștiința posesiunii legitime a numelui și tradiției romane. Valoarea politică a unei atari creațiuni era nespuse de mare. Înfrângerile suferite de împăratul latin al Constantinopolei, moartea lui în robia lui Ioanițiu, legăturile de familie pe care împărații latini ai Constantinopolei le-au creat cu casa Așanizilor, toate acestea o spun destul de limpede.

Villehardouin recunoaște în Ioanițiu un rege foarte puternic: *roi s'en ere 'aiz riches... Multi fus riches et postois l'avoir...*

Nicetas Acuminatos descrie cumpănitale sale unele de luptă, folosite la Serres — arme noi, mărturisind o tehnică originală, superioară celei a Latinilor — și amintește cu emoție de oastea lui Ioanițiu la asediul Varnei: «oaste foarte multă și leită în zale».

Aceste imperii, de tradiție romană, în cari împărații rivali exercitau o autoritate continuă asupra Bisericii n'au dus totuși în sâmul ei, la secesiune, la schismă.

Bisericii autocefale, în cari un împărat face legea, erau totuși unitare în spirit, participau la ecumenicitate, în limitele lumii de dreaptă credință...

O explicație posibilă — pe lângă aceea a marelui fascinații pe care o exercita doctrina creștină în fine constituită — e și aceea a prezenței, în toate, a elementului fundamental roman, a romanității noastre solidare.

Românii numesc într'adevăr religia lor cu acest nume semnificativ «legea românească». Ei au redus noțiunea legăturii mistice dintre ei și Dumnezeu — religia — la noțiunea mai viguroasă, mai plastică, prin excelență romană a legii. Legea de interes esențial politic exprimă pentru ei, acum, religia de interes esențial politic. În acest înțeles, religia este legea fundamentală a statului, rațiunea lui de existență, principiul lui de autoritate în lume.

Legea aceasta este românească. În această expresie străbate — credem noi — și conștiința marelui contribuții a poporului nostru la mărturisirea ei în lume — marelui număr de martiri originali de pe pământul thracic — dar, mai mult, conștiința că ea se întinde în limita creației romane. «Românească» are deci înțelesul ecumenic al cuvântului «roman», valoarea lui politic-religioasă.

Așa se explică măriminimă vovodală, pe tot întinsul Răsăritului ortodox, daruri și ctitorii semnătate pretutindeni din conștiința datoriei românești, din vocație pentru «legea românească».

Voevozii nu mai poartă titlul imperial, dar în numele lor de domni străbate un echo puternic din titlul imperial roman: *dominus noster imperator*.

Pe zidurile ctitoririlor domnești ei pot fi văzuți, în lung strai împărătesc, purtând pe cap înflorita cunună a Comnenilor, a Paleologilor.

Ei sunt preoți și împărați. În ei e pururi vie conștiința de stat romană. Mirul care face un domn, face din același om un preot. Investit cu putere harică, el are treapta unui arhieru, a unui *ισαποστόλος*.

Caracterul religios al funcției vovodale e limpede în istoria noastră. Ci-

neva ca să fie domn, câtă să fie, ca și preotul, nevătămat la trup, mândru la înfățișare. Un Joldea nu se poate confirma în scaun, pentru simplu motiv că e slut. Petru Șchiopul avea un defect abia perceptibil...

Cine e uns domn, își schimbă numele. El pierde, ca și monahii, statul său de mirean. Numele domnește e acela de Ioan, nume de adânc răsănit mistic: Io, în grafia slavonă.

Pe lângă acest nume, Domnul păstrează în genere numele său, deși nu rareori și pe acesta și-l schimbă. Petru Stolnicul își va lua ca domn numele imperial de Alexandru. Tomșa și Răsvan se vor numi, domnește, cu numele lui Ștefan cel Mare. Iacov Despotul se va numi Ioan. Și Lupu Vornicul va adopta numele împăratului legislator Vasile.

Voevozi — ca acei turburători Radu Mișnea, ale cărui visuri domnești sunt frumoase ca ale lui Despot — au luat parte ca arhieru la consacarea unor ctitorii ale lor, au exercitat de fapt funcția lor sacerdotăle.

Conștiința sacerdoțiului și sensul religios al domniei românești au fost exprimate admirabil de Ștefan cel Mare.

El este acela care impune oștirii sale — înaintea marilor încercări — rugă și post, veghe desăvârșită a sufletului, religioasă purificare în vederea biruinței. Invingător, el respinge orice laudă. Primosul și slava se cuvîn numai lui Hristos.

Și când e să ia pana el serie cuvinte cari par a fi ritmate de un suflu divin: «Auzind și văzând noi aceasta — serie Ștefan după lupta de la Podul Înalt — am luat sabia în mână și cu ajutorul Domnului Dumnezeu nostru atotputernic am mers asupra vrăjmașilor Creștinătății, i-am frânt și i-am călcat în picioare și pe toți i-am trecut sub ascuțitul sabiei noastre, pentru care luera laudat fie Domnul Dumnezeu».

Se întâmplă însă ca și Ștefan să fie înfrânt și iată-l scriind către principii creștini — aceasta după ziua de la Valea Albă, când a pierit floarea oștirii moldovene: «Eu și curtea mea am făcut ce am putut și s'a întâmplat ce v'ara spus. Ceeace cred că a fost voia lui Dumnezeu, ca să mă pedepsească pentru păcatele mele. Și lădat să fie numele lui».

Magnifică expresie a sufletului acesta în contact viu cu Divinul, înfinit în înțelegerea pe care o are a rosturilor lumii a doua zi după cea mai cruntă dramă din existența sa — și din existența Moldovei.

Pe un părete dela Mănăstirea Voronec, Ștefan Cătorul a fost închipuit de pictor într'o imagine nespuse. El e în genuchii, purtând în palme grațiosul său dar — splendidul chivot al Voronecului — și lângă el înconjurându-i umărul cu brațul drept — într'un gest de nesfârșită prietenie — Sfântul Gheorghe, sfântul thracic, sfântul victorilor il prezintă Pantocratorului, lui Iisus Impărat al Lumii.

E aici, în prietenia aceasta cu sfântul viforos al luptelor, un reflex al gloriei imperiale.

Lupta cu Turcul păgân intra în sentimentul misiunii sale. Ștefan era ca și Mircea cel Bătrân care în tractatul de alianță încheiat cu Sigismund, regele Ungariei, numea pe turci *specialissimos suos hostes*, vrăjmași săi cu totul speciali, ca și Ioan Corvinul, în care apare însă și o față nouă papistă de condotier, pătruns de ideea creștină, de ideea de apărare a patrimoniului sacru al lumii — de conștiința ecumenicității.

Această conștiință n'a dispărut sub loviturile Turcului.

Când Poarta a îngenunchiat pe Domni, autoritatea lor spirituală în lumea ortodoxă — printr'o grație divină — a sporit.

După ce, în multă umilință, în palatul Padishahilor, domnul român săruta în semn de supuneră mâna temutului Turc, o imensă răscumpărare îl aștepta.

Din tristetea acelei decăderi, din acel străfund de umilință, un gest mistic ridică pe domn la cea mai înaltă demnitate. Într'adevăr, în pragul Patriarhiei de Constantinople, Patriarhul îl aștepta. Corurile începeau să întone imnul de încoronare a împăraților și domnul român era uns după datinile imperiale. În el moștenirile Bizanțului — și cea românească și cea greacă — și împleteau sub binecuvântarea Bisericii. Nimic nu mai lipsea autorității sale spirituale.

În catedrală și până pe străzile Con-

stantinopolei, domnul român era salutat cu aclamațiile datorate Impăratului, cu străvechile *πολυρροια*.

Și au fost domni cari ca Petru Cerceț au adus alaiului lor toate atributele măririi: călări muiți în aur și argint, aur aruncat pe drumuri ca în timpul slavei bizantine.

Întreg răsăritul ortodox i-a considerat capi ai lumii. La curțile lor veneau patriarhii ecumenice, se convocau sinoadele.

În slava unei zile, ca aceea a Mănăstirii Argeșului s'au putut vedea la Curtea de Argeș, întruniți, patriarhii, mitropoliți, episcopi și egumeni veniți dela marginile lumii. Pentru prestigiul Domnilor, pentru confirmarea autorității lor până în Siria și în Liban, în Armenia și în insulele egeice, unde numele lor era pomenit ca al împăratului de odinioară, ne închipuim ce tezaure românești s'au revărsat.

Aproape simultan cu această reînnoire mistică a domnilor în patrimoniul romanității noastre, se petrece un fenomen al cărui sens prodigios n'a fost descifrat până acum: limba românească în locul slavonei în textele sacre, în cărțile de ritual, și — ceeace e unic pentru o limbă vie — în celebrarea oficiului divin. Se precipită în limba românească, așa dar, caracterul ei original ecumenic. Ca și limba latină pe care o întruchiează integral ea este o limbă liturgică, înțeleasă în ceruri.

Ortodoxia îi recunoaște virtuțile sacre, și când episcopul ortodox al Transilvaniei va semna actul de uniune cu Biserica Romei, Papa însuși o va recunoaște ca limbă de cult.

Este — mi se pare — singurul exemplu al unei limbi vii care se ridică pe această treaptă — exemplul al unui privilegiu divin care poate fi obiect de profundă meditație.

Odată cu aceste mărturii ale harului, conștiința misiunii românești în lume a sporit. Domnii noștri își manifestă voința de a se afirma ca împărați ecumenici, de a ridica asupra Constantinopolei marca lumină a Crucii...

Viziunea Constantinopolei a început să-i bântue.

Cel dintâi care ne-a lăsat mărturia ei, a fost acei tragic Despot Vodă, asupra căruia s'a abătut însă de când cu drama lui Alecsandri, o urgie de romantism.

El e acela care visase — ne spune un contemporan — trei îngeri oferindu-i trei coroane: a Moldovei, a Transilvaniei și a Țării Românești.

Străbate în această imagine ceva din candoarea unei picturi italiene dar și instinctul nespuse de puternic al solidarității Daciei.

De aceea n'ași putea crede prea ușor ipoteza admisă azi de istorici a descendenței lui Despot cu totul străine de sângele românesc.

Un om care aleargă aici dela marginile Apusului, chemat ca de o vocație fără seamăn, care arde de dor să unifice Dacia, care dă Moldovei o Academie, o armată, ridică cetăți, nu poa-

te fi un copil al nimănu, mântat doar de miragiul aventurii.

Dacă vom adăuga la aceasta că se pretindea, cu ultima energie descendent din Ștefan cel Mare, că vorbia în cuvinte inspirate despre originea romană a poporului său, că-i atribuia misiunea de a reface imperiul, înverșunarea asupra lui a oamenilor de știință pare stranie.

Într'adevăr iată pe Despot scriind boierilor săi, în Februarie 1562:

«Sper ca în scurt timp să cuceresc locurile Moldovei mele pe cari le are Păgânul, adică Țărutul Dunării și, nu numai acela, ci și Țara Românească și Grecia. Și nu ne îndoim de ajutorul tuturor principilor creștini pe mare și pe uscat asupra vrăjmașului comun, și într'una cu mila Domnului, vom avea biruință asupra-le și neîncetată vărsare a sângelui lor»...

Mihai va visa și el restaurația imperiului. Sabia lui fascinașe întreaga creștinătate din Peninsula. Mitropolitul Tirnovei îi promitea legiuni de creștini. Totul părea aproape de împlinire. Și visul acesta căzu.

În secolul XVII se întâlnesc — spre durerea românismului — trei principii ambițioși ale căror veleități imperiale se loveau una de alta: Matei Basarab al Țării Românești, Georgie Rașcoț al Transilvaniei și, mai presus de ei, Vasile Lupu, cel care-și luase ca domn numele imperial de Vasile și despre care Miron Costin, cu iscusita lui pană scria: «Nu-l încăpea Moldova, ca pe un om cu birea înaltă și împărătească, mai mult decât domnească».

Tot atunci avea să-și consume nostalgia imperiale, ilustrul descendent al împăraților Cantacuzini — de viață thracică — și al sângelui bășăribesc: Șerban Cantacuzino.

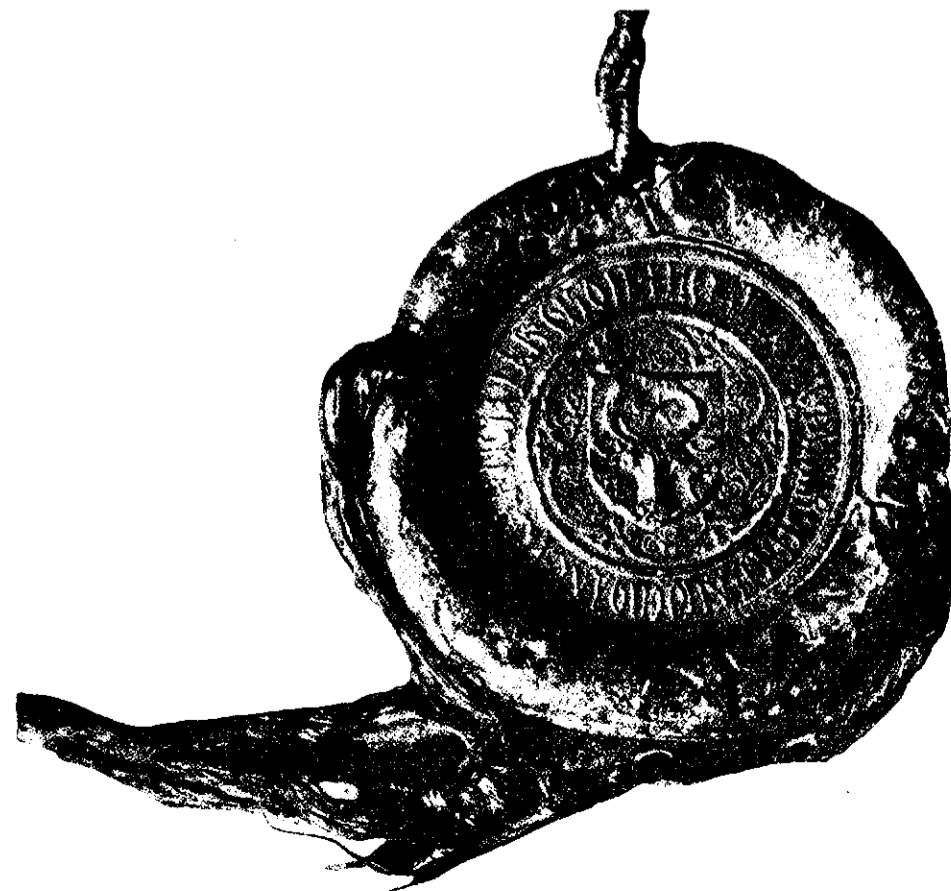
În linia marelui tradiții românești — considerându-se, ca și predecesorii lor, capi politici ai lumii ortodoxe și, în acest înțeles, împărați și descendenți de împărați pe tronurile Țării Românești și Moldovei — Fanarioții vor urmări cu toată ardoarea visul imperial.

Aproape toți au fost magnetizați de dânsul. Alexandru, Mavrocordat, Matei Ghica, Constantin Ipsilante, au pus la cele planuri de amănunt. Un alt Ipsilante, Alexandru, fiul unui domn al Țării și unei Văcărescu avea să încerce în acel proiect fantastic al Eteriei împlinirea lui.

Alexandru Ipsilante a expiat, în ruina, vina de a se fi supus atunci — poate fără voia lui — nu ideii ecumenice, de esență religioasă a imperiului, ci ideii naționale grecești.

În aer erau încă salvele retorice ale Revoluției franceze. Naționalismul laic începea. Sub influența lui domnia românească își va pierde patrimoniul ei de mari tradiții.

Ruina tradiției romane, negația statului ecumenic ortodox, batjocorirea unei culturi milenare — singure proprii geniului nației noastre — prin adoptarea unor triste simulacre din Apus, toate acestea au început atunci. Era liberalismul născând al lui Gheorghe Lazăr, al lui Tudor, al Cărvunărilor...

PECETIE PE UN HRISOV AL LUI ȘTEFAN CEL MARE

Colecția Arhivelor Statului

Sentimentul de panică în fața ultimelor sbateri ale unei civilizații care se prăbușește total și tristețea care dominează asupra acestui sfârșit de ev, în deamnă înălțarea gândului spre viziunea superbă a celei mai strălucitoare ere, în care omul se confundă cu zeii prin atingerea frumuseții absolute. Complexitatea Renașterii se desprinde total numai prin artă. Manifestată general, înfășoară variatele aspecte ale trăirii sub cel mai luminos val.

Literar, Renașterea putea fi anticipată de confesiunea Divinei Commedii, de opoziția modernă a omului contemplator față de Dumnezeu sau de înalta aspirație spre libertate a lui Dante, care rătăcea în poema lui, cași în viață, „libertă cercando”.

Și dacă Beatrice este Adevăr transcendent revelat prin frumusețea absolută, pământeană Francesca da Rimini, umanizată de pasiunea care o stăpânește etern, înălțând-o deasupra pedepsei Infernului, se integrează în Renaștere.

Este contrastul simbolizat de Platon în cele două Afrodite — Urania și Pandemos. Și în acest sens medievalul Dante e mai platonice decât însuși reprezentantul platonismului, Marsilio Ficino.

Anticipări ale Renașterii sunt atitudinile omului nou.

S'ar putea prelungi departe paralelele între Romantism și Renaștere sub același semn al lirismului copleșitor. A fost înscrierea în epocă a idealismului platonician, căruia un filosof neoplatonic ca Marsilio Ficino îi ridica altare — sau pe care miraculosul Pico della Mirandola îl dorea „împăcat” cu creștinismul. A fost domnia estetică răspândită peste Italia, pătrunzând cele mai variate manifestări. Este arta Renașterii, aceea care ridică bolțile armonice sub cerul florentin sau roman din simetria lui Brunelleschi sau Michelangelo. Și privind magnificul dom al Florenței, încununat de cupola lui Brunelleschi ne vom închina înaintea înaltelor gânduri, ce l-au închipuit și l-au dorit; „con la piu alta e sontuosa magnificenza, che inventar si possa”.

Aceeași dorință pasionată de frumos, pe care legendele Meșterului Manole o pun la temelie altei nașteri de minune — Curtea de Argeș.

E arta guvernării, prilej pentru Machiavelli de a dărui Italiei pe conducătorul perfect, pe «Il Principe» Cesare Borgia, al cărui destin se desfășoară sub semnul verbului «a îndrăzni» — a purtării războaielor, în care la un asediu, ca acela al Volterrei, condotierul Federico de Montefeltro, nu lua ca pradă de războiu decât o împodobită Biblie — este arta perfectului om de lume, omul fastuoaselor Curți, șlefuit de educația umanistă a unui Vittorino da Feltré, cristalizată în cartea ambasadorului Baldasare Castiglione, «Il Cortegiano».

Sau este înflorirea, acesta este termenul potrivit — Curților răspândite în toate centrele, fie chiar și mici ale Italiei.

Cel dintâi palat al Renașterii în Florența — înălțat de Michelozzo, Palazzo Medici, avea să adăpostească oameni de măsura unui Cosimo dei Medici, despre care Ficino spunea «Datorese mult lui Platon și nu mai puțin lui Cosimo; el a întrupat pentru mine virtuțile a căror concepție mi-a arătat-o Platon», iar Florența avea să-l onoreze cu titlul de Pater Patriae, sau ca Lorenzo Magnificul, strălucit om politic care va purta cetatea pe culmi atât de înalte încât asemuirea cu Atena vremii lui Pericle, nu va părea exagerare — poet adevărat el însuși, a știut să adune în jurul său artiști, învățați și literați celebri ca Poliziano, traducător în latinește a Iliadei la optzeci ani și cel mai mare poet al vremii — Marsilio Ficino, șef al Academiei Platonice, Luigi Pulci sau Pico Conte della Mirandola, miraculos prin imensa cultură. Aceștia vor fi membrii celebrei Academii Platonice, care își păstrează faima, până în zilele noastre.

La Urbino, unde orașul e rezumat în fortăreața seniorală, la care a muncit propriu și Seniorul, când meseria de războinic nu-l purta departe,

Sau este templul marei dragoste, nemurită arhitectonic în Malestianul din Rimini, consacrat ca unei zeițe, Isotei. Infloria arhitectonic palatul din Ferrera al marchizei celebre Isabella d'Este în apartamentele cari formau «lo studiolo», unde lucrurile minime erau rezultatul celei mai puternice preocupări de frumos. În frumoasa Florență era lanțul serbărilor și al banchetelor, care în imense procesiuni alegorice, readuceau florentinilor crâmpene din timpurile antice Grecii. Ca în toate manifestările Renașterii preocupările de artă nu lipseau, costumele — zalele erau desenate și sculptate de pictori și sculptori celebri — discursurile pregătite de cei mai mari învățați.

Însă în ville-le din jurul orașului, în mijlocul naturii, cântată nouă de Poliziano sau în Mănăstirile Medicilor, ce împodobeau Florența aveau loc alte banchete literare, filosofice.

Reuniunile Academiei Platonice în

villa Carreggi — unde Marsilio Ficino ținea veșnică aprinsă candela înaintea bustului lui Platon, ori în mănăstirea dela Camaldoli au dus la Neoplatonism, religie a frumosului și a dragostei, care va stăpâni nu numai viața intelectuală a secolului, ci va colora literatura poetică a secolului următor. Epocă de contrast puternice, în care reprezentanți ai Bisericii puteau asasina un Giulio dei Medici, lângă altare creștine — sau era purtată păgân desvelită pe străzile întristate ale Florenței, extraordinara frumusețe a Simonettei Cattaneo, Anadyomena lui Botticelli — spre cripta mortuară.

Insemnul lui Lorenzo — laurul uscat din care înverzesc muguri noi gândit și ca simbol al neamului — fie simbol valabil pentru învierea spirituală a lumii de atunci.

Așteptarea revelației, care ne va înălța pe culmi e obsedantă ca presimțirea pre-dantescă.

Unde este cititorul de zodii care să poată desluși pe care cer și deasupra cărui pământ se va opri Steaua pe care o așteaptă magii tuturor popoarelor?

Dolores NEGRESCU

PRIETENUL MEU INGERUL / de GRIGORE POPA

*Ai venit în casa mea săracă
În faptul dimineților de rouă,
Mi-ai lăsat cu dinadinsul, par'că,
Iubirea și căința, — pe-amândouă.*

*De-atunci din ceasul pruncului mirat
Te-am așteptat mereu să mai cobori,
N'am fost răvnit nici daruri de 'mpărat,
Ci numai două lacrimi din raiu ca două flori.*

*Dar n'ai vrut să-mi aduci mărgăritarul
Cereștilor suspinuri ce mă dor,
Mi-ai sămănat, pe semne, în inimă amarul
Și nu-mi dai duhul iarăși de rău izbăvitor.*

*Ci tot gândind la prânzul din casa mea sărmană,
Când tu mâncai din blidul smereniei de om,
Mi-a reînflorit, tomnatec, a primăverii rană
Și-ți caut iar suflarea în fiecare pom.*

PEISAJ TRANSILVAN / de VLAICU BĂRNA

*Revăd colinole cu brazi,
Piscurile, prăpastiile, norii, —
Pâracle cu izvoarele 'n băsmo
Undisind sub răpaia aurorii;*

*Mai la vale: câmpiile rodnice,
Grânele verzi, livezile 'n floare...
Sfinții câmpului, gârbovi,
Trudind pe ogoare;*

*Pe zarea cu geană de-argint,
Turmele, asinii, ciobanii...
Le-au nins, cu iernile toate,
Corul și anii;*

*În pacea de veci, mormintele
Urme și oase străbune —
Și durerea noastră doinată
De-ale vântului, năvalnice strune.*

HORIA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN CU CÂINELE SĂU
Siluete contemporane de un artist din Viena

Fiecare națiune își are cauza sa proprie. Fiecare națiune crede în destinul ei.

O națiune fără cauză este o națiune pierdută.

Cauzele națiunilor sunt căi de revendicare a veșniciei. Prin ele se câștigă permanența în istorie și se păstrează legătura prezentului cu viitorul. Când o națiune pierde încrederea în viitor nu mai are nici o cauză. Trece în rândul națiunilor sortite dispariției.

Sunt națiuni care mor și națiuni care nu mor niciodată. Națiunile care mor sunt națiuni care au pierdut încrederea în propriile forțe și-au renunțat să revendice ceva pentru sine. Națiunile care nu mor niciodată sunt națiuni care se luptă permanent pentru cucerirea viitorului și care știu, în orice moment, să se învingă pe sine.

Toate națiunile sunt egal de îndreptățite să existe în împărăția lumii. Nici o națiune nu poate fi judecătorul

altei națiuni. Pentru motivul că nu există națiuni alese. Cele ce pretind a fi națiuni alese sunt națiuni fără echilibru, națiuni bolnave. Națiunile nu se pot judeca între ele. Fiecare națiune nu poate fi decât propriul său judecător. Ceeace înseamnă că nu poate exista în viața națiunilor decât o singură alternativă. Aceea de a îmbrățișa cauza pe care i-o indică conștiința existenței în istorie. Cauza prin care instinctul național comunică nemijlocit cu viitorul. Națiunile care vreau deci să trăiască nu renunță niciodată la cauza lor.

O cauză poate fi câștigată sau pierdută. Cauza câștigată este consacrată ascensiunii în istorie. Cauza pierdută este lovitura dată destinului. Nu orice cauză câștigată, însă, duce la mărire. După cum nu orice cauză pierdută duce la decădere. Sunt cauze câștigate care duc la decădere și sunt cauze pierdute care duc la mărire. O cauză câștigată poate provoca în viitor o cauză pierdută. Și invers. O cauză pierdută poate provoca în viitor o cauză câștigată. Aceasta înseamnă că istoria unei națiuni este, de fapt, o dramatică țesătură de cauze, unele pierdute, altele câștigate. Fără aceste cauze nu se poate concepe ritmul istoriei. Dacă națiunea a renunțat, după un câștig sau o pierdere, să mai îmbrățișeze o cauză, s'a retras din istorie. Iar o națiune retrasă din istorie este o națiune moartă.

Căci națiunile nu se mențin decât prin luptă. Numai lupta crează istorie. Lupta este instrumentul de cucerire a cauzei viitorului. Viitor fără cauză și cauză fără luptă nu există. Ce ne arată aceste lucruri?

Ne arată trei adevăruri fundamentale:

1. — Existența unei vechi cauze românești câștigate, care s'a transformat astăzi, prin păcatele noastre.

2. — Voința hotărâtă ce trebuie s'o avem de-a exista în istorie și de a ne crea un rost în lume;

3. — Necesitatea luptei pentru cucerirea cauzei viitorului românesc, solidaritatea tuturor Românilor.

Cauza viitorului românesc este o cauză sfântă. Fiindcă implică singura alternativă de a putea trăi. Fiindcă reprezintă dreptul la viață al Românilor.

Nu putem renunța la Țară și nu putem renunța la Neam. Căci numai prin Țară se poate păstra și ridica Neamul și numai prin Neam pot exista în lume Români.

Din aceste motive, cauza viitorului românesc este, în primul rând, cucerirea, cu orice mijloace. Nu putem avea liniște decât în momentul în care țara se întinde. Căci între noi și pământul acesta este acea legătură mistică, care cimentează pentru totdeauna ființa neamului românesc. Pentru noi pământul închide tot trecutul nostru, căci noi ne-am născut aci. Pământul ne păstrează moștenirea misiunii în lume și puțința de a comunica cu veșnicia. Pe acest pământ va trebui să se ridice Statul organic românesc.

Urmând grija viitorului, cauza noastră este deci, în aceeași măsură consolidarea și ridicarea Statului românesc. Căci, numai prin forța Statului, Națiunea își poate desăvârși misiunea ei. Statul este puterea permanentă de viață a colectivității naționale. Fără Stat puternic nu există Națiune puternică.

Scopul este Națiunea: desăvârșirea sufletului și vieții românești pentru mărirea națională.

Afirmarea voinții de a trăi duce la hotărârea neclintită de a o cucerii!

CRAI DE VERDE

Nuvelă de OCTAVIAN C. TÂSLĂUANU

La moșia Tăcuta rămăsese acasă numai stăpâna, Mara Gorzon, una din frumusețile plaiurilor de pe Valea Dâmboviței. «Domnița Mara», cum îi zicea lumea, nu era numai o femeie frumoasă și voinică, ci și din neamul amazonicilor, care nu știa ce-i frica. Umbra singurii codri la vânat și plăcerea ei cea mai mare era să jucaie de piele sălbătăciunile mari pe care le doboră cu mâna ei: urși, mistreți și alte dihanii. De aceea țărânii din partea locului au poreclit-o: «Haiduca».

Într-o noapte auzi tropete de cai și zarvă la poarta conacului. Ieși cu carabina în cerdac și trase două focuri în vânt, apoi strigă de se cutremură curtea: «Care-i acolo?»

— Eu, Iorgu, — fu răspunsul. Argățimea trezită din somn deschise poarta, pe care intră stăpânul însoțit de cinci călărași.

— Bine te-am găsit, Mara. — chiote de departe maiorul Gorzon. — Bine-ai venit, Iorgule, îl întâmpină Mara pe scările cerdacului, sărutându-l pe amândoi obrazii uzi de ploaie.

Călărașii s'au oprit în fața cerdacului, fără să descalece.

— Dar ce vânt te bate pe-acasă? — Vestea rea, veste rea, Mara, ne-au bătut nemții și mâine sunt aici. Am venit să te iau. Să scoată pe Murgu și să încalceci... Repede că nu-i vreme de pierdut.

Mara rămase încrăcită și uluită, apoi parcă ar fi vorbit singură, îngână:

— V'au bătut!... Să plecăm, să lăsam Tăcuta pradă lor?

Într-o clipă sângeră ei de amazoană clocoți cu furie:

— Nu plec, Iorgule!... Și bătut cu piciorul în podele. Nu-i las eu să-mi jefuiască Tăcuta. Să poftescă să vie!

Toate încercările soțului de a o îndupleca să plece au rămas zadarnice. Maiorul Gorzon nu avea vreme de pierdut. Dădu câteva ordine, la repezeală, oamenilor lui de încredere și plecă, urmat de cei cinci călărași, să-și ajungă regimentul de care se rupsesse, ca să se abată pe acasă.

Mara, rămasă singură, își făcu planul de apărare. Chemă pe logofătul Ifrim și-i dădu ordin să zăvorească toate intrările și la fiecare să așeze câte doi paznici înarmați. «Mor pe loc, dar nu deschid» — se răsti Mara către logofăt. «Imparte-le arme și cartușe, iar tu să rămâi în cerdac lângă mine. Executarea».

Logofătul Ifrim era fiu de răzeș, tânăr și voinic, pe care maiorul reuși să-l mobilizeze pe loc, pentru administrația moșiei. Când auzi poruncile stăpânei i se făcu negru înaintea ochilor. Credea că a scăpat de război, când colo... altă năpastă. O să-i prindă dușmanii ca pe niște goareci sau o să le dea foc să ardă de vii. Iși făcu cruce și plecă să ia măsurile de pază. «Ce-o da Dumnezeu» — murmură în gând.

Mara, cum ieși Ifrim, îngenuche sub icoana Maicii Domnului, străjuită de pălpăirile unui opaiț și se închină cu cernic. I se perindau prin minte icoane din trecut. Vedea lunca Siretului înflorită, cu casa bătrânească a boerului Arbore, în care s'a născut și a copilărit. Iși aducea aminte de anii de pension dela Paris și de vacanțele petrecute în casa părintească din Moldova, când încăleca pe roibul său «Vântul» și pleca cu tatăl ei la vânătoare prin codrii de pe malul Siretului. Mama ei, Zamfira, nu se putea împăca deloc cu creșterea bătească pe care i-o dădea bătrânul Sandu copilei, singura lor mostenitoare. Gândul Marci se opri o clipă la mormintele părinților ei, ce odihneau în cripta bisericii de pe moșie. Poate se va întâlni cu ei în ceruri chiar în noaptea asta. Poposi apoi mai stăruiitor asupra tinereții ei, când l'a cunoscut pe Iorgu, ca tânăr sublocotenent. Au trecut de-atunci zece ani și iubirea lor a rămas curată ca petalele unui crin.

Iși făcu de trei ori cruce și bătu tot atâtea mătănii, apoi se ridică și se îmbracă în hainele ei de vânătoare, cu surtuț de piele, cu pantaloni bărbătești, băgați în cizme cu turieci lungi de piele de bou. Iși încinse rumanul de vânătoare și își încercă cele trei carabine englezești. Trecuse de miezul nopții...

Mara auzi pașii grei ai logofătului Ifrim răsunând pe podelele cerdacului.

Ieși. Credea că-i aduce o veste nouă. Ifrim, cu căciula în mână, raportă stăpânei măsurile de pază ce le-a luat, apoi tăcu...

Oștirea noastră se retrăgea în ordine. Pierduse trecătorile Carpaților și trebuia să dea lupta în câmpia Dunării. Valca Dâmboviței, cu vechea capitală a Munteniei, Târgoviște, ajunsese în zona trupelor inamice. Sosise vestea că trupele marelui Mackensen au trecut Dunărea și înaintează în direcția București. Marele Cartier General luase dispoziții pentru concentrarea trupelor în vederea luptei decisive, care avea să hotărască soarta capitalei și a țării. Soldații noștri făceau sforțări supraomenești. În sufletul tuturor se trezise conștiința primejdiei, care le porunca: murim ori învingem!

Maiorul Gorzon ajunsese, cu rămășițele regimentului, pe valea Prahovei și avea să aperse regruparea forțelor în vederea noului plan de luptă.

Într-o noapte patrulile i-au raportat că pe o culme din sus de Câmpina, artileria călărească inamică își caută o poziție potrivită pentru a bate liniile de retragere ale trupelor noastre ce se scurgeau spre câmpia Ploceștilor. Fără să stea mult pe gânduri se hotărî să încerce a prinde artileria inamică încodită de patrulă. Ordinele de retragere parcă-i palmuiau obrazii și mândria ostășească. Se gândea la Tăcuta și la Mara, clocoți de mânie și sângele îi îmbujoră fata. Retragerea i se părea o lașitate, nedemnă de un soldat Mai bine moarte.

A luat vreo 30 de călărași, pe ales, și, cu încuviințarea colonelului, a plecat cu misiunea să scoată din luptă bateriile inamice înaintate.

Patrulile cavaleriei inamice adulmecau și ele urmele armatei noastre în retragere. Pătrundeau îndrăznește până în coastele unităților și cu ajutorul mitralierelor provocau panică, apoi dispăreau într-o clipită.

Maiorul Gorzon a pornit la drum în revărsatul zorilor și, ocrotit de pălcurile de ceață, a isbutit să se strecoare nesimțit până în Câmpina, unde se opri în curtea unei fabrici, ca să-și întocmească planul de atac.

În împrejurimi era liniște. Nu se vedea din nici o parte inamicul. Soldații ce încodiseră bateria primiră ordin să plece înainte. Ceilalți călărași fură împărțiți în două grupuri, cari aveau să înainteze paralel și să atace bateria din două părți. Maiorul Gorzon rămase la mijloc, între cele două grupuri, însoțit de patru călărași.

Abea a început înaintarea pe cîmul unei coline și s'au pomenit înconjurări din toate părțile de un escadron inamic. O scurtă învălmășeală. Unii din călărași s'au predat, iar alții au scăpat cu fuga. Maiorul Gorzon a căzut rănit la cap. Iși veni în fire abia într'un spital din Viena. După ce s'a vindecat, a fost transportat într'un lagăr de prizonieri în Germania, în apropiere de

Dresda, de unde a putut să-i trimită cea dintâi veste soției sale Mara.

Moșia Tăcuta a fost cruțată de nenți. Mara, după prima noapte de veghe și de groază, a aflat că trupele inamice s'au dus spre Târgoviște, lăsând în târgușorul din apropierea moșiei numai un post de etape.

Zilele se scurgeau grele și monotone, amenințate mereu de nouii ocupației străine. Nu se putea ca nemții să nu bată și la poarta moșiei dintr'o zi într'alta.

La moșie se pripășise o țigancă, Mirica. Ea-i ținea de urât Marei, în serile lungi de toamnă și de iarnă, cu povești, cu cântece, dar mai ales cu ghiocul și cu cârțile.

Într-o seară, după anul nou, — Mirica amestecă misterioasele ei cărți, făcu cruce peste ele și le tăie în patru. Apoi le întinse pe masă în fața Marci:

— Să știi, Domniță, că azi e zi mare. Așa prevestesc cărțile.

Mara o asculta dusă pe gânduri. Nu primise încă nici o veste dela Iorgu. Sufletul ei era împărțit între nădejde și disperare. Trăește sau a căzut? De ce nu dă nici un semn de viață? Poate o să-i spună cărțile Miriciei.

— Iți vine veste mare de departe... începu Mirica sorbindu-și cafeleța cu ochii închiși... Veste bună, care te va înveseli... E dela conu Iorgu... Uite dumnealui e... și arată un crai de tobă... Dar un crai de verde îți ține drumul... nu cu dușmănie, ci cu gânduri de dragoste... Cinc-o fi? Că-i pe-aproape... Arc să-ți intre în casă... și are să se întâmple o nenorocire... Doamne fereste! încheie Mirica făcându-și cruce.

— Cărțile tale mai spun și minciuni, — se răsti Mara mânioasă.

— Astăzi nu, domniță. Le simt că-s blagoslovite de-un duh bun.

După o săptămână Mara primi o carte postală dela Iorgu din Germania, în care o vedea că trăește, că e sănătos și că o duce bine. Gândul e mereu la Tăcuta și la stăpâna ei, la Mara. Cereă vești, dând adresa lagărului de prizonieri.

— Iorgu prizonier? — murmură Mara îndurerată. Parcă ar fi dorit să-l știe mai curând mort, ca un erou, pe câmpul de luptă. Firea ei de boeroaică liberă și mândră nu se putea împăca să-și știe soțul în lanțurile robiei.

În aceeași seară i-a răspuns:

Dragă Iorgule,
«Cartea ta postală m'a liniștit. Nu știam dacă mai ești în viață. M'ai lăsat fără știri atâtea vreme. Acum am aflat unde ești și mă grăbesc să-ți scriu. Tăcuta e așa cum ai lăsat-o în seara din toamna trecută. Până acum nu ne-a tulburat nimeni singuratatea. Nu știu ce are să fie de aici încolo. Vezi, că am făcut bine de nu te-am ascultat și am rămas să o păzesc. Iți mulțumesc pentru cuvintele calde și rămân a ta Mara»

Răspunsul i se părea cam rece și cam laconic, dar sub censurele nu putea să-și desvăleie gândurile și inima i'rimise scrisoarea la poștă.

Acum, că știa unde e Iorgu, își reluă viața ei obișnuită. Ieșea la plimbare, călare, în pădurea moșiei, însoțită de logofătul Ifrim, care, în loc de armă, purta o secure atârnată de brațul stâng.

La vestea, că trăește «conu Iorgu» s'a înviorat argățimea Tăcutei. Știau că la sfârșitul războiului are să se întoarcă din Germania și bănuiau că poate s'a aranjat dumnealui, ca moșia să fie cruțată. Iși vedeau toți de treabă și lucrau mai cu inimă, fiecare la datoria pentru care era tocmnit.

Nu mai țigancă Mirica se boerise. De când i-a ieșit dreptatea cu cărțile, nu o mai puteai urni din iatacul Marci. Devenise a doua stăpână. Mara îi dăruise rochia de mătase și un bariz roșu ca focul, pe care-l purta legat pe după cap, ca să i se vadă părul împletit și împodobit cu zorzoane. Primea și pantofi cu călcăie înalte, de umbra legându-se cu ea o rață, ca să se audă mai bine foșnetul mătăsurilor de pe ea.

Trecuse mai bine de o lună dela vestea primită dela Iorgu. Incepu să bată vânt de primăvară și gospodarii se pregăteau să iasă la câmp. Comandatura germană dăduse ordin ca pădurile să fie cultivate și fiecare gospodărie să anunțe la primărie numărul animalelor și felul semănăturilor făcute în toamnă și în primăvară. Moșia Tăcuta se supuse și ea ordinului. Ifrim duse la primăria comunei statistica întocmită de Mara.

În scurtă vreme sosi controlul. O comisiune alcătuită dintr'un ofițer și două grade inferioare, cercetau dacă au făcut toți declarații. Pe cei vino-vați îi pedeseau aspru.

Au trecut și pe la Tăcuta. Au găsit totul în cea mai desăvârșită regulă. Ofițerul și-a exprimat dorința să vorbească stăpânei. Ifrim, care purtase comisia pe moșie, îl anunță. Mara trebuia să-l primească, dar avu presimțiri rele.

Se prezintă, în franțuzeasca cea mai perfectă: «Rittmeister Freiherr von Kellermann». Felicită pe Mara pentru moșia model și o rugă să-l anunțe, dacă ar avea vreo supărare din partea armatei. Ii stă oricând, cu plăcere la dispoziție. Mara îi mulțumi pentru amabilitate și-i spuse, că până acum nu a tulburat-o nimeni. Il pofti să ia loc, dar ofițerul se înclină, bătând din pînteni. «Poate altădată, acum sunt grăbit». — «Vă văd cu plăcere ori-când» — răspunse Mara întinzându-i mâna.

Trecură câteva săptămâni liniștite. Mara se simțea la adăpost de orice primejdie. Logofătul Ifrim o însoțea pretutindeni pe moșie, ca un câine credincios. Pentru el nu era numai stăpână, ci o icoană căreia i se închina în taină. Când mergea după ea o sorbea din ochi și dorințele tinereții îi înfierbântau sângele, inima îi svăceea

în coșul pieptului ca o pasăre în colivie. «De-ar ști cât mi-e de dragă» — șoptea în gând. Dar Mara îl socotea numai om credincios, fără să bănuiască ori să simtă îndrăzneala logofătului. Il trata prictește, fiind mâna ei dreaptă în gospodăria Tăcutei.

Mirica într-o seară, prefăcându-se că citește din ghioc, aruncă, în vârful limbii, un ghimpe de iscoadă.

— Domniță, ai un argat care visează să ajungă boer, — așa spune ghiocul.

— Da? — răspunse Mara îngându-durată.

— Da. Mi se pare că-i chiar logofătul.

— Ifrim?

— El — Mirica se uită pe sub gene la stăpâna ei, ca s'o pândescă. Dar Mara nu mai răspunse. Gândurile ei colindau în preajma lagărului de prizonieri. Cum ar vrea să scape și să se pomenească cu Iorgu la Tăcuta, în iatacul ei. În curând se împlinește anul, de când îndură sihăstria văduviei și de când strânge în brațe cu voluptate perina soțului ei, în nopțile cu lună plină și cu miremele îmbătătoare ale primăverii...

În pădurea Tăcutei dăduse frunza și florile smălțuiau poenile și luminurile într'o rară bogăție de culori.

După obiceiul ei, Mara își urmă hoinărele prin potecile pădurii, însoțită numai de logofătul Ifrim. Uneori descăleca, dădea frâul logofătului, și-și umplea brațele cu flori pentru oafele din pridvorul conacului. Mergea pe jos ceasuri întregi, ca să-și desmorțască trupul lenevit în închisoarea de astă iarnă. Alteori o lua în goana calului, de Ifrim abia se putea ține de ea. Sângele îi cloceea să-i spargă vinele, strângea fugarul între pulpe și alerga... alerga... narcă ar fi vrut să se facă una cu vântul. Fața i se îmbujoră și ochii îi ardeau pe sub sprincenele stufoase. Pieptul îi sălta, ca o mare râscolită de o furtună.

În una din aceste plimbări de dimineață prin pădure, îi ieși în cale Rittmeister von Kellermann, așa ca din întâmplare. Ii ceru voie să o însoțească. O luară înainte în trapul calilor și se pierdură în desișul unor ulmi, străbătut de o cărare îngustă. Căii se lipiră unul de altul și scările se ciocneau adese, zângănind. Ifrim se ținea în urma lor, scrâșnind din dinți. Simțea că răsăr în calea lui negurile unor primejdii.

Intâlnirile lor se repetară des, aproape tot a doua, a treia zi, Mara, uneori, la întoarcere, îl invita să ia gustarea de dimineață împreună în cerdacul conacului. Căpitanul de cavalerie neamț primea întotdeauna invitarea cu vădită plăcere. Cu nu era în stare să facă stăpâna Tăcutei ca să-și apere moșia?

Dela o vreme, Mara observă, că Rittmeister vine tot mai des la conac și că nu se mulțumește cu plimbările de dimineață prin pădure. Nu era greu să-i ghicească gândurile.

Mirica o vestea mereu: «asta-i craiul de verde al cărților, domniță! Vezi, cărțile mele nu au mințit. Doamne, fereste-ne de nenorocire!» — și-și făcea cruce și bătea mătânii în fața icoanelor.

Într-o seară sosi căpitanul neamț la conac. A adus un ordin al comandamentului privitor la rechiziționarea recoltelor.

Mara îl primi amabil și-l reținu la masă. De astădată căpitanul nu se grăbia. Primi invitarea, ca și când Mara ar fi fost obligată să o facă.

Mirica sta nemșcată în iatacul stăpânei, bătând într'una cărțile prevestitoare de primejdii. Ifrim, ca seos din minți, certa pe toți argații și ureca mereu scara cerdacului, ca să ceară ordine dela Mara.

Trecuse de miezul nopții și Rittmeisterul nu voia să mai plece. Îndrăznise, în sfârșit, să-și mărturisască dragostea pentru stăpâna Tăcutei și să-și încerce norocul...

Mara reuși să-l îndepărteze, rugându-l să o cruce...

A doua zi de dimineață, cadavrul căpitanului neamț, năcelărit cu toporul, fu găsit la marginea pădurii de lângă curte.

Ifrim dispăruse. Târziu s'a aflat ea a trecut în Moldova...

Mara fu internată și Tăcuta pustie...

E SLOBOD SĂ MAI CÂNT? / de MIHAI BENIUC

Am coborât din munți și bolovani,
Legendele lui Horia-mi fierb în sânge.
In doina mea Ardealul plânge
Și cer dreptate două mii de ani.

Eu sunt trimisul timpurilor noi
Eșit din rând cu cei ce scurmă glia,
Și totuși vin să vă întreb pe voi:
E slobod să mai cânt în România?

Ar trebui să-mi bag un sămădău
Ca numărul dușmanilor să-mi fină —
Hei! ce-am să-i calc odată crunt în tină
Necruțător, fără păreri de rău!

Puțin îmi pasă că mă blăstămați
Și m'alungați cu pietre ca pe căne,
Destinul meu a fost și va rămâne
Să-mi port melancolia sub Carpați.

Fluerul Iancului mi-l puneți în gură.
Striviți-mă cu roata 'n Bălgărud,
Prin țărnul vos' înclîmît de ură,
Tot am să-mi tai cu cântecele vad!

Mă aflam anul trecut în vârful muntelui Zugspitze din Alpii Bavariei. Era o zi de tot senină, ceea ce făcea ca privirile să poată luneca spre Nord peste mai tot podișul Bavariei și să poată prinde, spre miazăzi, o foarte mare parte din largă împărăție a Alpilor. Priveliștea aceasta, dinspre miazăzi, peste Alpi, era într'adevăr măreață: o desfășurare infinită de creste, de culmi sparte, zimțuite, mai toate de aceeași înălțime și multe din ele săltând, eliberându-se parcă cu greu, de sub acoperământul de gheață și zăpadă veșnică sub care zace trupul muntelui. Pe cât de mareț înșă, pe atât de uniform, peisagiul acela, priveliștea aceea alpină: stâncărie sălbatică — custuri, cum ar spune ciobanii din Retezat, colți de stâncă, muchii cu creasta subțire. Așchii ca niște sulțe și, mai jos pe coaste, mantia gheții și a zăpezii.

Am închis ochii și gândul mi-a fugit la Carpații din țară. Iată-mă sus, pe Bucegi: iată-mă, rând pe rând, în munții Lotrului, ai Sebeșului, ai Retezatului, ai Semenicului din Bănat, iată-mă în Apuseni, în masivul Călimanului, sus, cu țara Dornelor așternută sub priviri! Și ce deosebire, între priveliștea din față, de svăpăiate creste alpine, și desfășurarea aceea de calme și domoale culmi carpatice! Ce reci și străine de sufletul omului, acestea de aici: și ce calde și apropiate de inima noastră, — acestea din țară! Unde-s plăzirile carpatice, acele câmpii suspendate, unde pășunile cu iarba moale și bogată, unde stâncule, unde ciobanii din Carpați? In loc de toate acestea, gheață, zăpadă și colți de stâncă. Să-mi fie permis să spun că sunt din aceea cari subseriu în totul cea veștită inscripție în crește, gravată de un pasionat al munților, acum un secol și jumătate, undeva pe o creastă alpină din Elveția: Ο εὖρος τῶν ὀρέων, ἄριστος (adică, pe limbă carpatică: pasiunea sau iubirea pentru munte e cea mai nobilă, cea mai frumoasă dintre pasiuni!...); și totuși, acolo, pe Zugspitze, cu priveliștea alpină sub priviri, fără să vreau mi-am amintit, îndată, și de expresia cu care, în Evul Mediu, se obișnuia a se vorbi despre munți: horridi montes, ca și de Englezul care, trecând prin Elveția acum două veacuri, spusese: Frumoasă ar fi Elveția, dacă n'ar fi pe acolo și Alpii! — Vreau să spun: Nu toți munții se încadrează în inscripția grecească! Ci într'adevăr, dacă toți munții ar fi cum sunt Alpii cei înalți, înfățișându-se cum îi văzurăm, cercetați doar de skienuri și alpiniști, ei n'ar mai merita omagiul din inscripția grecească, ei n'ar prezenta pentru om acea valoare sufletească pe care, între mulți alții, o prezintă, mai ales Carpații noștri. Firește, gheața și zăpada veșnică alpină își au și ele valoarea lor — și-și au marea lor frumusețe: își au, pentru aceasta, cercetătorii lor pasionați; dar cercetătorii aceștia sunt indivizi izolați, pălceni efemere îmbătându-se de sănătatea și poezia înălțimilor, — și atât.

Pe câtă vreme, alteva sunt Carpații munții românești.

Aceștia, mai întâiu, nu suie așa de sus ca aceia, nu sunt așa de înalți — și scapă, deci, pentru aceasta, de povara gheții și zăpezii veșnice. În locul hainei de gheață, ei îmbracă pe aceea a pădurilor sau, și mai frumoasă, pe aceea a pășunilor. Iar dacă se întâmplă ca pe lângă aceasta ei să se termine sus nu în creste, ci în terase sau platforme — ca niște locuințe arabe din țări calde — atunci munții aceștia sunt și mai mult construiți pe sufletul omului, ca să ne exprimăm astfel. Aceasta e, de pildă, compusă, adică, din orizonturi netede, acoperite în covorul pășunilor, — priveliștea din masivul nostru banatic cel prins între Hațeg, Oltenia și Bănat — și așa priveliștea din aproape toți munții Olteniei. Peisagiul în creste, în culmi zimțuite și în colți — botezat de ciobani cu amintitul termen de custuri — constituie o cu totul rară excepție. În colo, de pe la 1500 m. în sus, excursia în Carpați «devine de obicei o plimbare», cum se exprimă undeva domnul Emmanuel de Martonne. Adăugați la aceasta faptul că atât în interiorul corpului lor cât și sub strașinele lor exterioare, prind se ca niște cuiburi de rândunele sub strașina casei, Carpații adăpostesc cel mai mare număr de așa numite *depressiuni* din toți munții Europei, cuiburi naturale care au jucat un rol important în Evul vechiu și mediu românesc. Adăugați, apoi, ca un efect tocmai al tuturor acestor însușiri carpatice: înălțime sub limită gheții și zăpezii vecini-

ce, terminarea — sus — în culmi domoale, aproape șesuri, pășunile cele mai frumoase din Europa, depresiunile interne și exterioare multe ca la nici unii alți munți ai continentului, — adăugați viața pastorală atât de intensă, încă, și azi în Carpați, și veți înțelege de ce munții noștri au fost o adevărată casă de umanitate în trecut, veți înțelege de ce ei sunt prin excelență «conservativi și evocatori de vechi populații», cum se exprimă undeva despre munții din raza Mediteranei un învățat francez; veți înțelege de ce în Loviștea de pildă, de ce în Gura Lotrului, de ce deasupra Novacilor Gorjului, de ce aproape peste tot, sus pe buza rotundă a depresiunilor de vechi arături, în înălțimi, urme despre care oamenii locului spun că sunt din vremea când pe acolo era *puedie* de lume, adică prăpad de lume, adică mult mai multă lume decât astăzi. Veți înțelege, vreau să spun, de ce odinioară erau Carpații noștri mult mai locuiți decât astăzi.

Dar o fi fost oare așa? Or fi fost așa cele ce spun oamenii despre aceste arături? Adică — fost-a vreo epocă în care populația munților noștri să fi fost mai numeroasă decât în vremea noastră, recoltându-și pâinea dintr'o mult mai înaltă decât azi brazdă carpatică? Numele de locuri care îmbracă munții și din care, dacă le știți atinge cu pricepere, viața trecutului prinde a glăsuși și a se depăna în pagini de carte, — această toponimie, ca și acele *nedei* carpatice, târguri de fete și târguri propriu zise care se țineau numeroase, în trecut, pe culmile calme și îmbietoare ale Carpaților, acestea (și altele!) ne spun că *da*; odinioară omul era mult mai în mare număr și mult mai legat de peisagiul, de natura carpatică, decât în vremea noastră. E adevărat că fragmente de neam românesc au trăit totdeauna și în marginea de câmp a țării (în lunci și păduri mai ales), așa cum, recent, au dovedit-o, între altele, și cercetările domnului Gammillscheg — dar, cum iarăși studiile aceluiași învățat german o confirmă, cetatea sau cetățile de apărătură cele mai temeinice ale neamului românesc au fost, în trecut, mai ales în *sau înspre* munte.

Dar este un masiv de munți mai plin de istorie, mai impregnat de viață decât oricare altul în Carpați. Nici un alt compartiment din Carpați nu mai este așa de plin de istorie, așa de impregnat de această viață românească trecută, cum este acest masiv de munți, pe care să-l numim al Streiului și al Sebeșului. Streiul lunecă pe sub marginea lui de Vest, Sebeșul îi este hotar înspre răsărit, Mureșul spre Nord, iar izvoarele Lotrului și Jiețului îi desenează limita de miazăzi. E ca un patruleter de munți, cum se poate vedea privind harta. Și este un fragment din acoperișul nordic al casei Carpaților din acest loc, acoperișul sudic corespunzător căzând, din voace, pe țara Gorjului — cam din Bumbești la Polavrăgi. Aici, pe acest patruleter carpatice, în plin munte, aici este ceea ce ne-am permis să numim: țara lui Decebal!

Din Orăștie, dacă pleci spre Sud-vest, după nici 20 km. de drum te vei infunda în munți *la Costești* — nume care o să rămână cât și lumea în istoriografia românească. Odihnese, mai întâi acolo la Costești, pe cel puțin cinci vârfuri de mici munți, un număr de tot atâtea cetăți și cetățui dace. Cea mai mare din ele e desgroată aproape în întregime. În vârful pe care ruinele ei odihnesc, pe el a poposit deunăzi Regele. Sunt acolo lucruri și fapte, sunt gânduri prînse în piatră, despre care oricât ai vorbi, tot nu s'ar putea spune că e deajuns.

Dar nu numai la Costești sunt colinele acestea sacre — sau, dacă vreți, «inspirate», cum a spus Barrès despre acela asemenea din Gallia — învăluite într'un suflu divin: nu numai la Costești sunt asemenea vârfuri de munte, ci — în linie aproape neîntreruptă spre miazăzi — o serie întreagă: dela Costești și (peste Godecanul, Grădiștea Muncelului, Comărnicele și altele) până în *Vârful lui Pătru*, deasupra izvoarelor Lotrului, la peste 2000 m. înălțime.

Trecusem în excursie peste munții aceia înainte de a ecti, în *Getica* lui Pârvan, pasagiul în care acesta amintește, după istoricul englez Davies, despre «burgurile» dace semănate pe numitele vârfuri — și mă impresionează, fi-

rește, măreția peisagiului, grandoarea lui. Dar atât. Pentru că cine se putea gândi, atunci, că erau, *accia, munții pe care batea odinioară inima politică — și geopolitică să zicem — a Daciei*; a Daciei lui Decebal? Cine să bănuie, pe atunci, că în cadrul acela de munți se desfășurase epopeea eroică a lui Decebal, finalul celor două războaie de cucerire ale lui Optimus Princeps? Fiindcă așa este, în adevăr: acolo, legiunile romane, într'un cadru de natură în care te simți mai aproape de zei decât de oameni, de cer mai mult decât de pământ, acolo ele, într'un cadru ce adevărat demn de măreția fetei, și cu însuș împăratul în frunte, s'au prins cu armatele dace în încheștarea în care Decebal avea — atât de eroic, totuși — să cadă răpus. Acolo, în adevăr, ar trebui să vină istoricii cu Colonna lui Traian reprodusă în planșe, pentru a o desface scenă după scenă, ca pe o carte, și a identifica munte după munte și cetate după cetate, spre a reconstitui pas cu pas epopeea cuceririi Daciei. Acolo stă scrisă, în făptura pământului, nașterea poporului românesc...

Identificarea și cercetarea de aproape a celor mai istorice din mădularele geografice ale patriei, a punctelor și locurilor unde s'au petrecut faptele cele mai de seamă ale istoriei naționale, acestea au constituit și vor constitui totdeauna o inegalabilă școală pentru creșterea și încheștarea în unitate a sufletului național, mai ales a sufletului tineretului. Și nu e alt fragment de pământ românesc impregnat, cum spuneam, de atâtea istoric, de atâtea mare istorie românească (spunem românească, cu tot termenul impropriu pentru vremea aceea), cum e patruleterul acela de munți. Dealtfel, adevărul acesta e general valabil: a identifica și cerceta de aproape mădularele geografice cele mai pline de istoric ale patriei, înseamnă a sporii conștiința națională, a crește sufletul național. Și nicăeri, nu este el mai valabil, în cazul nostru, ca în masivul de munți amintit. Să duci pe tineri acolo, să-i porți din munte în munte și să le arăți cetate după cetate, să verifici la fața locului adevărul din expresia istoricului antic: «Traian a trebuit să cucerească prin înverșunate lupte munte după munte și cetate după cetate» spune Dio Cassius — iată, veți conveni, o școală unică pentru educația tineretului, pentru creșterea lui sufletatească în națiune.

Regele și-a exprimat dorința — pe care încă din 1935 o poartă în suflet, când a trecut pe acolo într'o primă excursie — de a purcede la vară la desgroarea tuturor acelor cetăți, spre a se așezea, astfel, la înțelegerea și transcrierea pe hârtie a istoriei care a stat până azi ascunsă în făptura pământului de acolo. Și-a exprimat dorința ca, sub îndrumarea specialiștilor întru descifrarea pe această cale a trecutului, tineretul țării — el să fie acela care să dea mâna de lucru. Nu e greu de înțeles ce au să însemne toate acestea. Corturi se vor întinde sub cer: sub vârful lui Pătru, sub Comărnicele, la Grădiștea Muncelului. Va fi ca un zumzet de retrăire eroică, în taberele de muncă de acolo. Tineri din cei mai aleși vor lovi cu târnăcoapele și vor da lespedea moartă la o parte, spre a scoate la lumină piatra vie dedesubi, din care veacuri și milenii trecute vor vorbi: spre *tălmăcirea vremii de față și spre povățuirea vremii viitoare*, cum spunea Kogălniceanu. Noaptea, sub cerul de o frumusețe dumnezeiască al munților acelora, tinerii aceia își vor vorbi și-și vor explica între ei tăleul pietrelor date la lumină în munca de peste zi. Și nu va greși acela care, cuprins de înfiorarea clipei în liniștea de morcinant a muntelui în noapte, va spune vecinului: Taci și vino să punem urechea la pământ, să ascultăm cum bate inima pământului lui Decebal și al lui Burebista!

Iar în vara cealaltă, când se va fi mers cu cercetările departe, o statuie imensă, a lui Decebal, va veghea peste Dacia, precum chipul viu al eroului odinioară, depe Vârful lui Pătru. Ea va privi și va surâde, cu bucuria întipărită pe față.

În ceasul greu prin care trecem o întrebare ne chină gândul: Afla-va scăpare neamului românesc? Va crește la loc pădurea străbună, aceea pe care a luminat-o fruntea lui Horia și a lui Ianu? Nevrednicii suntem a învoia în vremea de acum sfintele lor umbre. Mari sunt faptele lor și cutezătoare. Ei au îmbrăcat cămașa morții pentru libertate. Horia anticipase revoluția din Apus. Glasul lui puternic era al poporului însuși. Dar sabia lui fulgerătoare a căzut în sânge. Că sămânța aruncată depe munte avea să prindă rădăcini. Ziua libertății avea să vină. La cel dintâi semn coboară în văile Blajului ea înviat din moarte poporul legiune. În auria dimineață de Mai, cetatea școalelor române se umplu de freamântul lui. Atunci a intrat în cetate armata din munții lui Horia, în fruntea ei tribunul cel tânăr. Fână la cer se ridică răsmețul cântării. Un gând ardea în toți, o singură vrere îi mâna, din adâncuri amare împlinită: Libertatea. Poporul denunța în fața lumii una din crimele grozave ale istoriei. Este întâia oară în istoria României că poporul vorbește în numele unor principii și revendică în numele lor dreptul lui de viață sub soare. Cu puterea cuvântului său, geniul acelor timpuri, Simion Bărnuțiu, încerca să dărâme zidurile unei organizații politice-temniță a României. În cuvintele sale vorbeau milioanele de frați ce duceau viață de câine și milioanele de strămoși ce n'aveau hodină în moriminte. Sub cerul câmpiei depe Târnavă, «ca într'o adunare în care poporul roman ținea consiliu despre scăparea republicii» — cum spune Papii Ilarian în «Istoria» sa, — după ce episcopul Șaguna rosti rugăciunea pentru libertatea națională, Simion Bărnuțiu urcă tribuna. Erau acolo toți tribunii, preoții și cărturarii Transilvaniei, putătorii steagului tău, libertate. În fața celor patruzeci de mii de Români, Bărnuțiu propune următoarele:

I. *Adunarea aceasta se proclamă de adunare națională a națiunii române din Transilvania.*

Poporul român din Transilvania votează pentru prima oară în istorie. Se votează cu unanimitate.

II. *Câmpul acesta, pe care se ține prima adunare națională română din Transilvania, întru eternă aducere aminte a acestei lucrări glorioase se va numi Câmpul Libertății pentru totdeauna.*

Ca un preot, oficiind în câmp, el pronunță aceste cuvinte sacramentale de patru ori, întorcându-se cu fața în cele patru părți de lume. Senatul poporului român din Transilvania votează.

III. *Națiunea română declară că vrea să rămână pururoa credincioasă înălțatului Împărat al Austriei și mare principe al Transilvaniei, cum și augustei case austriace.*

Casa Împăratului obține din nou încrederea poporului român.

IV. *Națiunea română se declară și se proclamă de națiune de sine stătătoare și de parte întregitoare a Transilvaniei, pe temelul libertății egale.*

Și-atunci, din mii de piepturi, mii de glasuri au răspuns la auzul numelui tău, Libertate.

V. *Națiunea română depune jurământ de credință către Împăratul, către patrie și către națiunea română.*

Și Bărnuțiu rosteste aceste cuvinte asemenea de patru ori, spre cele patru părți de lume.

«Și acum — scrie în cartea de aur T. V. Păcățianu, — a urmat cel mai înălțător act din cele săvârșite în această adunare. Bărnuțiu dă semnul că urmează depunerea jurământului și patruzeci de mii de români pun câte o mână pe inimă, iar cu cealaltă ridicată în sus depun, în numele lor și al celor de acasă, în numele întregii națiuni române, următorul jurământ:

«Eu, N. N. jur în numele Tatălui și al Fiului și al Spiritului Sfânt, Dumnezeuului celui viu, cum că voi fi pururoa credincios Împăratului Austriei și marelui Principe Ferdinand I și augustei case austriace. Amicilor Majestății și ai patriei voi fi amic, și inamicilor inimic. Ca român voi susține totdeauna națiunea română pe calea dreptății și legimității și o voi apăra cu toate puterile în contra oricărui atac și asuprire. Nu voi luera niciodată în contra drepturilor și a intereselor națiunii române ci voi ținea, și voi apăra legea și limba noastră română, precum și libertatea și frățietatea. Pe aceste principii voi respecta toate națiunile ardelenne, poftind egală respectare dela ele. Nu voi încerca să asupresc pe nimeni, dar nici nu voi suferi să ne asuprească nimeni. Voi conlucra, după putință, la desființarea iobăgiei, la emanciparea industriei și a comerțului, la păzirea dreptății, la înaintarea binelui, umanității, al națiunii române și al patriei noastre. Așa să-mi ajute Dumnezeu și să-mi dea mântuirea sufletului meu. Amin!»

Știm cum a răspuns mai târziu Împăratul acestui jurământ de credință. Tânguirea cântecului lui Ianu avea să o spună miilor de români înșelați, părăsiți de monarhul cu două fețe, înconjurat de o curte bastardă, tribunal al minciunii.

Ci întreb poporul românesc de astăzi: uitat-a oare jurământul către nația lui, jurământul lui Ianu și al tribunilor săi, jurământul rostit în cele patru zări ale Transilvaniei?

«O voi apăra cu toate puterile în contra oricărui atac și asuprire.»

«Nu voi luera niciodată în contra drepturilor și a intereselor națiunii române și voi ținea și voi apăra legea și limba noastră română, precum și libertatea, egalitatea și frățietatea.»

«Nu voi încerca să asupresc pe nimeni, dar nici nu voi suferi să ne asuprească nimeni.»

Nouăzeci și trei de ani se împlinesc de atunci. Poate că în noaptea asta, după ce cuvintele comemorative vor fi rostite în largul țării, acolo, în Câmpul Libertății, pe locul unde atunci se înălța tribuna, se va scula din morământ umbra lui Bărnuțiu, și va privi înmugurată în cele patru zări ale Transilvaniei.

PECETIE DELA ALEXANDRU CEL BUN

CRONICĂ

LITERATURA

CORNELIU POPP: Editura „Cugetarea” — București — pag. 241. — roman.

Domnul Corneliu Popp e un autor complet necunoscut, un tânăr care-și tipărește primul volum. Numele său nu l-am întâlnit, în ce ne privește, nicăieri. Cartea pe care-o dă la iveală se intitulează «Eu și statuia mea». Este vorba de un roman care începe cu o explicație a autorului, tipărită în litere cursive ca o prefață, unde ni se spune că ea cuprinde povestea auzită de la un «nebu» găsit într-un ospiciu. Lămuririle în litere cursive ale autorului, se mai întâlnesc odată în cursul volumului și, în sfârșit, pe două pagini de încheiere.

Procedul e bine cunoscut și lasă impresia unui expedient ușor care poate că nu mai era necesar. Chestiunea «cu nebulul» conține însă ideea romanului — o idee pirandelliană, vom spune din capul locului — și trebuie acceptată și ea. Nebulul care-și povestește isprăvile victii — «avea ideea fixă că are o idee fixă». Acesta simplă caracterizare ne arată îndăjuns că ne găsim în plină tehnică pirandelliană. Asemenea ideie — ca dealtmieri în chiar opera lui Luigi Pirandello, prozator vigoros, autor al «Nuvclilor pentru un an» și al lui Mattia Pascal — este și la tânărul autor român un lux literar, un condiment gnoseologic, care se infățășează ca un efect pe deasupra, smuls, cu îndemănare, cu subtilitate, cu străduire intelectuală putem spune, conținutul natural al operei. Departe de a fi o concluzie așa cum ne apare în ordinea logică, pe planul artistic e un pretext ca oricare altul.

Cartea domnului Corneliu Popp va surprinde pe oricine. Ea aduce în proza tânără (așa de puțină!) «ceva nou». Am putea spune că ea este curajoasă, prin tehnica și conținutul ei. Autorul se leaptă repede de acea stare de dibuială, a narațiunii, care este descripția pură, facil procedeu înecătușit prea mult, chiar atunci când e ridicat la diapason liric și la niveluri remarcabile de metaforă, în proza noastră, și revine la o tradiție... caragialiană, de pătrundere și tipizare rapidă, care se extinde însă neostenită la cursul variat al unei întregi povestiri. Condielul domnului Corneliu Popp este deci îndrăzneț. Nu vom spune că natura intuițiilor și viziunii sale nu-l ajută. Așa cum șade bine, forma se întregesc pe fondul, cu însuș felul cum ne sunt infățșate preferințele de substanță — fantastic, emotive, umoristice, reflexive — ale autorului. Domnul Corneliu Popp își alege un subiect original, depărtat de orice-ar putea fi aduc de experiența unui tânăr român, un subiect ca să zicem așa complet liber, îmbrumutat parțial de oriunde, din filmele de cinematograf, din întâmplări citite în ziare, din reminiscențe de lectură literară sau științifică. Autorul stie dinainte că nu subiectul va decide — și, firește, nici ideea dialectică a eului, de natură pirandelliană, pe care i-o aplică. Va hotărî fantezia sa, modul său de a înțelege, natura sa.

Un copil născut «fără tată, fără mamă», a-junge într-un orfelan, de unde este înfiat de două străini. — se află apoi într-un port, sub asediu militar, face un act de eroism, este salvat din valuri aproape mort de vasul unor contrabandisti de armă. Pe un bastiment de război care a scufundat pe acela al contrabandistilor, el ajunge într-un transatlantic care se scufundă și el: eroul scapă pe o barcă de salvare, împreună cu o femeie. Ajung pe o insulă de negri și de-ocolo, femeia mai întâi, mai târziu el, izbutește să revină în lumea civilizată. Acesta ar fi (sumar) subiectul. Autorul nu pronunță nici un nume geografic, și nici un nume de personaj (afară de acela al eroinei, care se numește Gina, celălalt având numai porece: Brutus, Bursucul, Căpitanul, Cocosatul, etc.). Ceace nu trebuie trecut cu vederea este că acest procedeu nu sporește vagul acțiunii, aruncându-ne într-una din acele atmosfere nesuferite, de fantezie facilă și artificialitate, așa de potrivite generalităților.

Eroul care povestește toate aceste peripetii este, ca personajul, primul punct câștigat al romanului. Avem de-aface, în adevăr, cu «un tip», în sensul comun al cuvintelor cât și în sensul lor critic. Urmează apoi o serie întreagă de tipuri (și de «tipi»), care apar și dispar cu rapiditate, dar care sunt infățșati în tr-un chip remarcabil, caricatural artistic, a desca paradoxal, dar fără nici o notă falsă. Fantezia autorului este lucidă, nu numai în această tipizare rapidă și sigură, ci și în evocarea isprăvi și peripectii. El păstrează neobosită însușirea surprinzătoare a unui anumit tipar simetric care se îmbină, pe de altă parte, cu o tehnică bazată am putea spune, pe cultivarea accidentului. În cartea sa, accidentul revine la intervale scurte, ca un fel de quietesență a tehnicii povestirii. Uneori accidentul nu mai are nimic motivare exterioară. El pornește dintr-un capriciu interior, dar nu e vorba de un capriciu gide-ian, gratuit, ci de o esență determinativă în șirul povestirii luată în întregime.

Tipizarea de care vorbim (care pornește de obicei de la «porecele personajilor și se ține de ele») duce foarte adesea la efecte umoristice de cea mai bună calitate, la un humor aproape filosofic; ea se aplică așa cum spunem, în același fel, și întâmplărilor.

Arta domnului Corneliu Popp se dovedește a fi de esență cea mai pură, examinată de aproape. Nu ne îndoiem că ea va apare tuttora în același fel. Ea rezolvă expresia printr-o violentare fantastică, nu în sensul îmbogățirii fanteziste a unui aspect, ci printr-o originală și semnificativă schematizare a lui.

Lăsând personajile, vom aminti de modul în care este primit eroul pe vasul contrabandistilor, de un humor dureros, care se încheie printr-o paradoxală și totuși plină de logică soluție. Găsindu-l pe erou în valuri, aproape mort, contrabandistii îl salvează confundându-l cu un tovarăș de-al lor, după ce cază într-una și sunt pe punctul de a-l arunca din nou în apă; ajuns pe bord Căpitanul îl găsește «fără prăpădit», «așchie putredă» și se infurie dând ordin să fie svârșit la loc în valuri. În momentul când este înfășcat din nou, eroul,

în atâta lăgubră vicisitudine, are deodată sensul caraghiostăului unei situații care a oscilat atât de mult și, pe trei sferturi mort... pufnește în râs. Astfel câștigă pe Căpitan, Reținut pe bord este pus la o probă dură: se face pariu pe «bani, cuțite, tutun», cine va izbăvi să nimicească... ultima rezistență a unei ființe care dovedea totuși o uluitoare vitalitate. Al șaptelea care se aruncă asupra lui e Căpitanul «Aiei am dat dovadă de oarecare diplomație: după ce m'a lovit, am zăcut nemișcat trei sferturi de ceas...»

Scena este vrednică, în paroxismul ei — ca și altele dealmieri — de un adevărat maestru.

Autorul dovedește surprinzătoare fantezie și ingeniozitate în modul cum rezolvă, în final, fiecare din peripectiile sale. Scenele din barca de salvare unde rămășeră singuri, un preot, un marinar, un negru puternic, o celebră cântăreață și un cocoaș, atinge chiar un nivel de dramatism propriu zis, cu accente sinistre în conduita preotului care vrea să se salveze singur. Ca exemple de simetrie expresive vom nota repetata apariție a gemenilor, rolul interesant al «răsunului» în câteva ocazii grave sau importante, număratoarea cazurilor de «pierdere a conștiinței», etc. Figura sumară a eroinei principale, cântăreața celebră, e prinsă cu un crud și în același timp temperat realism.

Eroul, așa cum spunem, e de o structură fantezistă foarte semnificativă și îmbină o serie de contraste care-l fac, fantastic, adică artistic vorbind, foarte viu. Un fond sentimental adaugă o greutate de echilibrul impresionant alcătuirii lui.

Firice că lângă numeroasele lui calități, de ordinul cel mai ales, și original, romanul d-lui Corneliu Popp conține multe naivități, adevărate naivități, note adolescente am putea spune. Modul cum ni se descrie începutul iubirii eroului pentru cântăreața celebră de pe transatlantic ea și povestea victii de pe insula cu negri, sunt simplist rezolvate.

Un aspect al eroului care trebuie subliniat și care uneori devine excesiv, este acela de spirit gata într-una la reflecție. Conținutul reflecțiilor este aproape totdeauna interesant, nu sau redat într-o formă originală, dar de multe ori obosește pe cititor. Deasemeni vom nota aerul puțin diletant al stilului în unele locuri unde autorul caută să fie prea direct în expresie. Vom mai observa că ritmul rapid, plin de expresie din prima jumătate a volumului ca să zicem așa, se schimbă spre sfârșit în grabă comună, într-un fel de spirit expeditiv care face această parte mai slabă ca cealaltă. «Eu și statuia mea» este însă opera unui scriitor original și semnificativ al unui talent remarcabil.

Dragoș Urăncamii

ARTE PLASTICE

ȘTEFAN DUMITRESCU. De curând s'au împlinit șapte ani dela moartea pictorului Ștefan Dumitrescu. Această dată s'ar fi convenit să fie menționată de presa românească, fiindcă Ștefan Dumitrescu a lăsat în urma lui o operă, a cărei valoare depășește cu mult nivelul obișnuit. Cum însă nu avem o revistă închinată plasticii, o revistă în care să poată fi urmărite de aproape grijile și rosturile victii artistice, ignorarea acestui moment poate fi uitată întru-cât.

În spiritul modest pe care-l avem la îndemână, vom încerca să schițăm conturile personalității acestui pictor pe care un accident trist l-a smuls din viață, atunci când putea să fie încă atelul lui Ștefan Dumitrescu, așa cum se afla în momentul morții sale. Acolo puteau fi văzute o serie de lucrări cărora artistul abia mai târziu urma să le dea intruparea lor de veci.

Văduva artistului a păstrat cu grijă întregul material rămas de pe urma lui. Cercetătorul poate reconstitui cu ușurință planurile după care se desfășura unul dintre cele mai impuante programe artistice. Acest program, în liniiile sale simple, cuprindea perspectivele unei evoluții estetice pe care artistul avea s'o definească până la capăt.

După rolurile firești oricărui început, rolul care au poposit căiva timp în umbra romantismului francez, Ștefan Dumitrescu se apropie de principiile artei moderne, sub a căror călăuză sufletul său avea să descopere sensurile mari ale artei românești. Spirit franc, aplicat din instinct spre inima lucrurilor, Ștefan Dumitrescu a recunoscut, la un moment dat, că marele rol al artistului este să spună ceace vede, să spună ceace în graiul simplu al acclora cărora vrea să le vorbescă. Bazele psihologice ale esteticii moderne cuprind acest înțeles. În sâmbure el înseamnă viziune reală a lucrurilor și a victii. Și, tocmai aceasta lipsea artei noastre. Romanismul francez dăduse loc unui aspect artistic în care conturile adevărate ale naturii se destrămuă, înlocuite fiind cu un substrat literar. Culoarea și forma își pierduseră cu desăvârșire rolul, o evidentă, o foarte vizibilă eroare a picturii noastre de pe vremea aceia.

În preajma anului 1918, îl găsim pe Ștefan Dumitrescu într-un grup de artiști, care în curând aveau să devină frunțașii celei mai serioase mișcări artistice din România. Grupul «Arta nouă» a organizat, în același an, o expoziție cu scene din război.

Spiritul realist al pictorului Ștefan Dumitrescu s'a optat atunci asupra unuia dintre cele mai tragice aspecte ale războiului: înmormântarea cărora țărani omorâți de bombe. De aici încolo, țăranelor avea să rămână, multă vreme, marce subiect al operei acestui pictor. Căiva timp s'a lăsat sedus de aspectele pitorști. Incutul cu incutul, artistul a renunțat însă la acest sens decorativ, căutând adăncimea expresivă proprie atitudinilor. Planurile se simplifică, se orânduesc după criterii constructive, iar culorile primesc expresia corespunzătoare psihologiei personajilor.

Poate urmărind viața pe care a pictat-o Ștefan Dumitrescu, și care, în partea ei

esențială, reprezintă viața țărănilor, vom putea să explicăm întru-câtva ținuta sobră a tonalității cromatice, caracteristică în pictura sa. E drept, pictorul n'a fost străin de arta meșterilor anonimi de pe urma cărora ne-au rămas ceramica și icoanele; pe alocuri sunt semne în opera lui că a încercat o directă transpunere a elementelor provenite din aceste izvoare.

Una ori alta, este de reținut că personalitatea acestui pictor a câștigat în amploare în măsura în care ea a fost suspuș scopului pe care l-am arătat mai sus.

Semnificativ pentru stăruința cu care artistul și-a construit viziunea sa artistică este și pasiunea sa pentru desen. Cu cărbune sau cu creionul în mână, artistul a urmărit, pas cu pas, legile de intrupare armonică a operei pictate. Desenele rămase, sunt astăzi baze de orientare pentru generațiile tinere. În locul desensului academic, de linii calculate și aride, Ștefan Dumitrescu a adus un desen în care sinceritatea este un punct de plecare. Despre conținutul sufletesc al operei sale, oricât ne-ar ajuta cuvintele, nu vom putea arăta cât de adânc și omenește a simțit viața acest artist. Cum a știut el să așeze într-o compoziție două țărâni din atitudinea cărora se desprind sufletele lor, sau într-un portret, cum știa el să dea ochilor depărtarea și mereu neliniștita căutare a celor mici, nu se poate descrie în biete cuvinte.

Din fericire, opera lui Ștefan Dumitrescu se păstrează încă, risipită în parte prin casele amatoriilor, în muzee, sau în casa d-nei Dumitrescu.

Să sperăm că în curând se vor găsi oameni care să adune această operă într-o expoziție retrospectivă, prezentată după criteriile mari pe care le cere personalitatea lui Ștefan Dumitrescu. Munca și seriozitatea artistului merită acest omagiu și, în aceeași măsură, cultura noastră artistică își așteaptă acest moment.

Ion Ulasiu

ISTORIE

VALOAREA Epoca secolelor PENTRU ISTORIE, X—XIV este, repetăm, epoca cea mai importantă pentru istoria Românilor

în Dacia Traiană, pentru că în această epocă reîntră neamul românesc în istoria universală. Epoca aceasta este cea mai importantă, dar în același timp și cea mai puțin și mai rău cunoscută, pentru că din această epocă ni s'au păstrat numai puține documente scrise. Poate nici n'au existat mult (așa crede și cunoscutul istoric maghiar Szentpétery). Poate au existat mai multe documente, dar s'au pierdut în împrejurările turburi ale acelor secole.

Documentele care ni s'au păstrat parte în original, adică în forma lor primitivă, în forma lor externă și internă în care au eșit din cancelariile autorităților cărora li se atribuie, — parte ni s'au păstrat în confirmări sau atestări ale acestor originale, — și parte ni s'au păstrat numai în simple copii. Uneori un document ni s'a păstrat și în original și în copie (confirmare sau atestare). Cu cât documentele ce ni s'au păstrat sunt mai aproape în timp și spațiu de evenimentele la cari se referă, cu atât sunt mai prețioase.

Este de sine înțeleasă că valoarea documentară a celor trei categorii de documente nu este una și aceeași. Valoare absolută pot avea în rândul întâiu numai originalele și, în rândul al doilea, confirmările și atestările, dacă acestea sunt coroborate și de alte documente. Valoarea documentară a copiilor simple este nulă.

Unii istorici (și numărul lor este destul de mare) nu țin și n'au ținut însă întotdeauna seama de această deosebire în valoarea documentelor. Ei interpretează documentele atribuindu-le aceași importanță și valoare documentară, fie că este vorba de un document original, fie că este vorba de o atestare sau confirmare, fie că este vorba chiar numai de o simplă copie, — dacă concluziile ce pot fi trase din documente coroborează anumite teorii preconcepte ale lor.

Acești istorici trec însă cu aceași ușurință și peste o altă latură importantă a documentelor, o latură care privește autenticitatea lor. Pentru că toate documentele ce le găsim păstrate în diferite arhive publice și particulare sunt autentice. Multe dintre ele sunt false, adică făurite nu de autoritățile sau persoanele cărora li se atribuie, ci de oameni străini, determinați de intenția de a induce în eroare.

În deosebi sunt multe documente false între documentele care se referă la epoca secolelor X—XIV ale istoriei Daciei Traiane. Numai între documentele atribuite regelui Ungariei Andreiu al II-lea critica istorică ungurească a dovedit neautenticitatea alor peste 40 de documente, exprimându-și în același timp îndoiala în ce privește autenticitatea alor altor documente.

Neautenticitatea dovedită a atâtor documente explică de ce epoca la care se referă ni se prezintă într-o lumină falsă. În virtutea acelor documente (acceptate drept autentice) au fost anume admise drept reale — situații care, aievea ar fi existat, ar fi trebuit să deosebească evoluția evenimentelor un curs cu totul deosebit de cel pe care evoluția l-a luat.

Considerațiunile aceste aduc în discuție o problemă interesantă, căreia, până acum i s'a dat prea puțină atenție, — problema: care este valoarea pentru istorie a documentelor false? Au ele în general vreo valoare? «Document fals» nu însemnează întotdeauna și «document fără valoare pentru istorie». Nu însemnează întotdeauna că documentul fiind fals, este fals și tot ce se spune în document.

Pentru a da falsurilor toată aparența autenticității, falsificatorii din toate timpurile și din toate domeniile încadrau falsurile lor în adevăruri indiscutabile, în adevăruri care nu aveau nevoie să fie dovedite, pentru că trăiau în conștiința publică ca fapte incontestate și incontestabile. Făceau acest lucru, ca fondul autentic să facă să pară autentice și părțile neautentice, părțile false.

Așa fiind, de multoieri un document fals este pentru anumite afirmațiuni cuprins în el o mai elocventă confirmare a teneiociilor lor, decât ar putea fi documentul în caz dacă ar fi autentic.

Între documentele false din epoca regelui Ungariei Andreiu al II-lea sunt și câteva do-

cumente în cari pentru întâia dată se pomenesc de Români din Transilvania la începutul secolului al XIII-lea.

Critica istorică transilvană a trecut cu multă ușurință peste problema autenticității sau neautenticității acestor documente. Motivele cari au determinat atitudinea critică istorice unguurești sunt mai limpede decât motivele cari au determinat atitudinea critică istorice românești. De aceea ne oprim la aceasta din urmă.

Critica istorică românească a fost și este rezervată de tot. Atitudinea ei a fost și este determinată de motive cari se pot rezuma în obiecțiunea timidă: cu ce rămâne istoria română dacă admitem drept false documentele în cari pentru întâia dată se vorbește, la începutul secolului XIII-lea, de Români în Transilvania, ca având organizații politice dincoace și dincolo de Carpați? Cu alte cuvinte, dacă contestăm autenticitatea acestor documente ne lipsim de câteva importante dovezi scrise privitoare la continuitatea Românilor în Dacia Traiană.

Preocupările criticii istorice românești nu sunt justificate.

Înainte de toate: un document este fals sau autentic nu fiindcă cuprinsul lui și posibila lui interpretare sunt în contradicțiune sau nu sunt în contradicțiune cu anumite teorii preconcepte. Un document este fals sau autentic, fiindcă într'adevăr este fals sau autentic, — independent de interpretarea lui.

Îndoiala criticii istorice românești nu are de altă parte nici o justificare, pentru că lipsa de autenticitate a documentelor în chestiune nu atinge problema continuității Românilor în Dacia Traiană. În realitate, lipsa de autenticitate a lor este o nouă și sdrobitoare dovadă a continuității acestui neam în Dacia Traiană.

Documentele aceste false sunt anume toate documentele prin cari regii Ungariei fac donațiuni — în paguba Românilor. Beneficiarii falsurilor nefind, prin urmare, Români, ar fi absurd să presupunem că ei, Români, ar putea fi făuritorii falsurilor. Ei bine, dacă Români — a căror prezență la începutul secolului al XIII-lea o constată documentele falsificate — n'ar fi trăit de mult pe pământul pe care îl ocupă până azi, cei cari au falsificat documentele n'ar fi fost nevoiți să invoce pentru justificarea bunurilor de cari se bucurau — o donațiune, ci ar fi putut să invoce (și ar fi și învoac cu siguranță) un argument mult mai puternic, argumentul că ei, deținătorii bunurilor și privilegiilor, la sosirea lor în țară n'au găsit în acele locuri Români. Ar fi putut să invoce, nedemonstrând de nimic, că Români au venit peste ei, beneficiarii, cari erau posesorii în virtutea dreptului priorității a acelor bunuri. Dar falsificatorii documentelor n'au putut falsifica adevărul istoric al prezenței Românilor în Dacia Traiană, pentru că acest adevăr istoric trăia în conștiința publică a tuturor popoarelor țării și falsificarea unui adevăr atât de vădit ar fi fost în sine cea mai sdrobitoare dovadă că documentul este un document fals. Falsificatorii neputând justifica deținerea de privilegiu și bunuri învoacă dreptul primilor ocupanți, au recunoscut în tăcere prioritatea Românilor și au învoac drept justificare o donațiune regească.

Lată de ce nu sunt justificate îndoielile criticii istorice românești.

Ioșif Schiopul

PROPUNERI

O NECESITATE Pregătirea noastră NAȚIONALĂ științifică, istorică și IMPERIOASĂ, politică pentru un examen așa de riguros, cum va fi Conferința de pace, este cu totul insuficientă.

Timp de peste două decenii la noi nu s'a lăsat nimic sistematic în vederea unei asemenea muncii grave. S'au risipit energiile naționale, și în această privință, fără nici o șansa să prevădă. Stăm acum în fața ceasului al 12-lea slab înarmați și slab organizați, expuși la toate impreziunile hazardului. În aceste clipe critice, care ar putea să devină furtive pentru noi, suntem datori să ne înordăm toate puterile, spre a cârpi cumva situația și a salva ceea ce se mai poate salva.

Ca unul care, timp de peste trei decenii, mi-am dedicat partea cea mai însemnată a victii și a activității mele publice problemei naționale românești integrale, pe care au servit-o sub toate aspectele ei, atât în Transilvania cât și în Bucovina, Basarabia, Transnistria și, prin intermediu, în Valea Timocului, mă simt dator să arăt aci mijloacele prin care s'ar putea iniția o acțiune care să aibă cât mai mulți șorți de izbândă.

Înainte de toate, trebuie să se schimbe radical punctul de plecare în privirea problemei naționale românești.

Tot ce se scrie la noi în domeniul politicii naționale, fie în românește, fie în limbi străine, pornește dela punctul de vedere parțial românesc.

Și în lucrările de propagandă, inițiate în ultimul timp de Ministerul propagandei naționale, se resimt aceleași tendințe de a lumina numai aspecte izolate ale problemei românești, insistându-se mai mult asupra problemei Transilvaniei.

E absolut nevoie ca acest punct de vedere să fie înversat și să se plece dela totalitatea și dela unitatea Românilor mai presus de hotarele de Stat și dela întreg spațiul vital al poporului român.

În consecință, nu trebuie să mai aparăm prin și simplu Statul român în hotarele lui de astăzi, ci va trebui să avem în fața noastră totalitatea românismului, care aproape pretutindeni depășește aceste hotare.

Dacă în momente istorice unice în felul lor, ca aceea în fața cărora ne găsim astăzi, nu suntem în stare să afirmăm dreptul la viață al tuturor fiilor neamului nostru, indiferent de hotarele politice de ieri sau de astăzi ale Statului român, nu merităm să trăim.

În vederea unei redresări radicale, e nevoie de crearea unui înscumant care să garanteze reușita.

Instrumental acesta, care ar fi trebuit creat încă cu mult înainte, și pe care împrejurările apocaliptice de acum îl impun ca pe o necesitate imperioasă, eu îl văd în forma unui Institut de studii politice privitoare la poporul român, în cadrele cărora să fie adunați la o muncă sistematică un număr cât mai mare de Români de pretutindeni, care pot aduce tot aport folositor problemei poporului român totalitar, în raport cu energia lui creatoare, cu spațiul lui vital și cu misiunea lui istorică în cadrul acesteia.

Institutul ar consta din mai multe secțiuni, după provinciile locuite de Români respectiv după problemele pe care le reprezintă acestea: Școlurile Institutului ar fi:

1. Să adune la o lucrare sistematică pe toți cei pregătiți spre a apăra, cu armele științei,

cauza integrală a poporului român în fața areopagului chemat să creeze o nouă stare de drept în lume.

2. Să înjghebeze în timpul cel mai scurt și în condițiunile cele mai satisfăcătoare o arhivă documentară privitoare la politica poporului român totalitar, strângând în cadrele ei tot ce poate servi marile scopuri anunțate mai sus, și anume: cărți, broșuri, gazete, foi volante, hărți, stampe, fotografii, documente, scrisori, etc.

3. Să studieze pe cele mai largi baze, în ansamblu și parțial, toate aspectele problemei românești totalitare, în secolul:

a) de a pune în lumina cea mai completă, pe bază de documente convingătoare, atât pentru Români, cât și pentru străini, noua problemă a poporului român totalitar, ca un impetiv de viață al acestuia.

Lucrările menite a fi tipărite în limbi străine vor trebui să țină seama în mod special de psihologia publicului cărui se adresează. Ele nu trebuie să fie simple traduceri după un text românesc, ci vor trebui să fie redactate pentru publicul cărui se adresează.

b) de a afirma drepturile imprescriptibile ale poporului român asupra întregului spațiu (teritoriul geografic pe care-l deține prin autonomie sau prin expansiune naturală).

c) de a putea pretinde dela Conferința de pace, în chiar interesul unei păci solide, recunoașterea integrală a drepturilor poporului român asupra tuturor teritoriilor pe care le deține, fie prin încorporarea tuturor acestor teritorii în cadrul Statului român totalitar, fie prin asigurarea pe seama enclavelor românești care nu pot fi încorporate în aceste cadre, a exercitării cât mai libere și echitabile a drepturilor lor la cultura națională.

4. Să susțină în mod cât mai documentat problema schimbului de populații cu țările vecine, în sensul ce se deoparte toți actualii cetățeni români de alte limbi decât cea românească, care voese să-și păstreze naționalitatea de naștere, să fie trecuți în mod obligatoriu în țara mamă a lor, iar pe de alta, ca toți Români din afara de granițele Statului român să fie aduși și așezați definitiv în România.

5. Să rezolve în mod definitiv, prin schimb de populație, grava problemă a minorităților etnice, care a tulburat atât de mult liniștea Europei în ultima jumătate de veac.

6. Să propună în acele timp soluții plausibile pentru rezolvarea problemei evreiești în România, prin colonizarea Evreilor undeva, unde vietiunea lor să se poată desfășura fără prejudicierea intereselor actuale, economice și culturale, ale altor națiuni.

Onisifor Ghibu

INSEMNĂRI

PUTERIA DE EXPANSIUNE A LIMBII CREDEM că factorii principali, care în R O M Â N E, prima unei limbi

nașterea forță de expansiune, prin care depășește granițele ei naționale și intră în cadrul circulației universale, sunt următorii:

1) Forța politică, prin care un popor își asigură o situație dominantă, o poziție de mare prestigiu în lume;

2) Spiritul comercial; acesta implică adesea și firea aventurieră;

3) Literatura de valoare universală; acest factor implică, la rândul-i, și prestigiul cultural.

Supunând analizei agenții de influență de mai sus, e de observat mai întâiu că puterea de a impune pe un plan de circulație mondială o limbă, pe care o poscă primul factor, e destul de redusă; mai mult, cunoștințele istorice ne probăcăză că acesta e chiar neputincios în caz că nu e sprijinit de celelalte elemente de influență; astfel imperiul țarist sau cel turcesc, nesușinite de un prestigiu cultural, nu și-au putut impune graiul în unul altor popoare, ba au apelat la uzul limbii franceză în relațiile de Curte și cele diplomatice. Singurii termeni pe care aceste imperii i-au putut impune neamurilor subjugate au fost cei administrativi — lucru inevitabil — termeni care, odată cu înlăturarea stăpânirii străine, au dispărut și ei, fapt ce denotă lipsa de prestigiu cultural. Dimpotrivă, renumele Franței a răspândit chiar în țări independente și îndepărtate asemenea termeni. Totuși, este evident că forța politică nu e un factor neglijabil în procesul de răspândire al unei limbi dincolo de granițele poporului care i-a dat naștere.

Graiul care a intrunit, în acțiunea sa de întindere peste întreg globul pământesc, toți factorii indicați mai sus, este cel englez. Mare putere politică, spirit aventurier și comercial, prestigiu cultural — toate aceste forțe și-au dat mâna pentru a impune limba poporului britanic în cele cinci continente. Totuși, se pare că renumele victii spirituale din arhivele britanicului și de altă de puternic pe continentul european, încât să nu fie contrabalansat, și chiar întrecut, de alte culturi; în consecință, utilizarea pe continentul nostru a limbii engleze e disputată și chiar acaparată de limbile franceză și germană. Engleza s'a impus prin prestigiu civilizator și cultural mai ales acolo unde pretențiile erau mai reduse, adică în celelalte patru continente.

Din aceasta se poate deduce că cel mai important rol în circulația universală a unei limbi îl joacă prestigiul literaturii și culturii pe care le include acea limbă. Importanța acestui factor a fost însă de obicei greșit înțeleasă; rolul său a fost inversat. S'a spus că un roman, sau în genere o carte scrisă de un Francez sau German are norocul de a beneficia de caracterul universal al limbii în care e scrisă, — limbă care o trece dincolo de graniță, facilitându-i răspândirea peste întreg globul pământesc. Aceleași caracter universal al limbii în care e scrisă o literatură intensifică și acțiunea de traducere a operei ei în alte limbi. Așa se spune; și se exemplifică cu faptul că cele mai multe traduceri și în românește, se fac din literaturile germană, franceză, engleză și italiană, cele patru limbi recunoscută ca având o circulație generală.

Adevărul e însă altul. Nu limba răspândește opera literară, ci opera răspândește limba. Nu limba dă forță de circulație unei literaturi, ci aceasta din urmă, prin valoarea ei, lărgeste limitele de circulație ale unei limbi. Cu cât valoarea unei literaturi e mai universală, mai eternă, cu atât și granițele limbii în care e realizată sunt mai întinse în spațiu și timp. Abia după ce o limbă și-a cucerit acest caracter de universalitate, ea favorizează și răspândește opera literară, chiar dacă aceasta e de valoare mai redusă.

Franța e învinșă azi pe teren militar și politic, totuși limba ei nu va înceta să aibă o

circulație universală, pentru că vor exista totdeauna oameni, în toate țările, care să simtă nevoia de a-i gusta în original pe Racine, pe Molière, pe Hugo, pe Baudelaire și toată lunga serie de genii ale literaturii franceze.

Din datele de mai sus se poate deduce în mod clar că puterea de influență a factorului cultural e mai mare decât a celui politic, care deține totuși rolul de a crea condiții favorabile creației literare.

Faptul că factorul cultural exercită o mai mare influență decât cel politic trebuie să ne bucure pe noi românii în special. Una din concluziile ce se pot trage din această constatare este aceea că nu există pericolul ca o națiune să fie desnaționalizată de un stat care a suferit-o. Atâta vreme cât prestigiul politic al aceluia stat nu e aureolat de un prestigiu cultural superior celui pe care-l poate susține națiunea supusă.

În legătură cu această problemă, A. H. Sayce spune în studiul său de «Filologie comparată» că acolo unde presiunea socială e puternică, din cauza cuceririi, poporul inferior va adopta limba poporului superior. Limba celtă a dispărut în Gali și Spania, fiind înlocuită cu latina. În cazul însă când cuceritorii sunt mai puțin numeroși și mai ales mai puțin civilizați decât națiunea supusă, necesitatea vieții zilnice și influența literaturii îi vor constrânge adeseori să adopte limba acesteia din urmă.

În acest proces de expansiune lingvistică, în consecință, astăzi când țara noastră are din nou câteva milioane de Români înstrăinați putem fi siguri că ei nu vor pieri ca nație, pentru că Rusia și mai puțin Ungaria nu au fost în stare să realizeze o civilizație și o cultură — miraj, prin care să cucerească masele românești.

În expunerea noastră am trecut cu vederea un element care este incert limbii, oprindu-ne asupra factorilor externi ce o ajută în expansiunea ei. Au, anume, unele limbi, prin însăși structura lor, o sonoritate atractivă, ca cea italiană, în timp ce altele sunt rebarbative la auz.

În această constelație, limba română ocupă, prin muzicalitatea ei, o situație favorizată. Înzeștrată cu virtuțile sonore ale limbilor neolatine, dar cu aspecte expresive specifice, cu variate posibilități de accentuare și deci maleabilă pentru bogate nuanțări, dar totuși rezistentă la alterări, șansele ei de expansiune sunt virtuale date. În lipsa unui impuls, care nu poate veni din însăși firea poporului nostru, din nefericire fără elanuri ofensive, graul românesc își află îmboldurile expansive în poezia lui Eminescu, în proza lui Creangă, în comedia lui Caragiale. Cultura noastră de import de până de curând, trădată de frecvența neologismului, a împiedecat interesul pentru o limbă, căreia i se deschid însă orizonturi largi deodată cu efortul de a crea o valoroasă cultură originală. Originalitatea culturii și literaturii, care trebuie să ne preocupe în cel mai înalt grad pe acest plan, e o condiție esențială a promovării graiului românesc în concertul limbilor universale. Alături de surorile sale, care și-au cucerit un loc inexpugnabil.

Dar, în procesul de expansiune al limbii române intervine și un factor nou: păstorismul. Acesta a răspândit graul românesc spre Răsărit până la Bug, spre Nord până la limitele Carpaților, iar în Sud pe tot întinsul Peninsulei Balcanice, impunând numeroase „avinte și popoarelor cu care am venit în contact. În împrejurările actuale, păstorismul rămâne, atât în stânga cât și în dreapta Dunării, ca și în noile teritorii înstrăinate, un important factor de conservare, de unificare și chiar difuzare a limbii noastre.

TRANSILVANIA Multumită mijloacelor lingvistice, care puse la îndemână de geografii lingvistici, s'a dovedit că în părțile apusene ale Transilvaniei — unde și colonizarea romană a fost mai puternică — există până azi o seamă de elemente latine dispărute în restul teritoriului român. Acest fapt a condus pe unii filologi la concluzia că Transilvania este leagănul din care s'a răspândit graul românesc peste ținuturile din jurul său. Căutând să lămurim puterea miraculoasă de dăinuire a limbii române pe pământul transilvan cutropit de Maghiari și forța ei de roire în câmpurile din jur, domnul Emil Petrovici găsește (în Transilvania, 72.2) că „forțe misterioase, primare, asemănătoare forțelor naturii... au perpetuat existența unei limbi și a unui popor romanic aici în Estul Europei și au adus în sânul acestei comunități lingvistice și naționale un mare număr de barbari. Iar după ce furtuna năvălirilor s'a mai potolit, în virtutea acestor forțe vici, dela periferia cetății transilvane, formată de o coroană de munți... limba românească se răspândește... în afara zidurilor cetății, pe câmpiile dela poalele munților... În fața înaintării victorioase a limbii românești, graiurile slave, cumane, pecenege, ungurești au trebuit să cedeze. Pe vasele înfrânte dela Sudul și Estul Carpaților, unde s'au dat nenumăratele lupte în câmp deschis, între oștile călări, ale năvălitorilor, s'a desfășurat ultima bătălie, adevărat războiu de mișcare, din care a eșit biruitoare limba română, împingându-și hotarele departe până dincolo de Dunăre și Nistru și până la Marea cea Mare».

Ion Ștefan

STUDII NOUI ASU- D-1 Șerban Lungu, PRA NAȚIUNI I doctor în filosofie al ROMÂNIEI. Universității «Regele Ferdinand I» din Cluj, tipărește întâiul volum al unei întinse lucrări intitulate «Educația națiunii».

«o funcțiune de înmărunțire sufletească și spirituală în interiorul vieții poporului; o funcțiune de coeziune între membrii comunității lui», cum zice domnul Lungu.

«Educația națiunii» este deci o știință propriu zisă, care caută să corecteze anumite insuficiențe ale metodei științifice obișnuite aplicate la problemele educației, slujindu-se nu numai de o întreagă orientare de gândire contemporană ci și de datele din ce în ce mai sporite și semnificative ale unor întregi discipline științifice contemporane.

Ceace e esențial pentru noi e faptul că această știință se naște pe viu, adică pe însăși obiectul imediat în slujba căruia lucrează, care este poporul românesc. Ea devine implicit și o știință a națiunii române, realizând în acest sens, nu un mijloc abstract pentru a rezolva orice problemă națională, cum ar părea că spun cuvintele, ci o metodă mai favorabilă pentru sporirea cunoașterii de sine a poporului românesc.

Ceace deosebește învățătura științifică pe care o construiește, prin întreaga sa operă atât de meritorie, închinată problemelor poporului românesc, domnul profesor Onisifor Ghiбу, ca și domnul Șerban Lungu, de alte discipline asemănătoare, sunt, vom spune, fermitățile ei naturale de naționalism. Domnul Lungu identifică prin urmare, ca precursori teoretici, în cultura noastră, atât pe Eminescu sau A. C. Popovici, cât și pe un Gheorghe Lazăr, I. Heliade Rădulescu, Simion Bărnuțiu, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, B. P. Hasdeu.

Vom observa deasemeni că învățământul nostru superior, orientat pe discipline mai puțin abstracte, mai puțin raționalist divizate, (studiul domnului Șerban Lungu apare în colecția «Institutului de pedagogie și educația națiunii» de pe lângă Universitatea «Regele Ferdinand I» Cluj, condus de domnul profesor Onisifor Ghiбу) corespunde mult mai bine necesităților spirituale ale poporului nostru. Universitatea în afară de a contribui la progresul științelor universale trebuie să se gândească neconștient la propășirea științei realității noastre proprii, pe bază de discipline originale.

Dragos Vrăncianu

UN LUPTĂTOR In «Convorbiri Literare» revista cu prestigiu istoric de sub direcția domnului I. E. Torouțiu, domnul profesor Alexandru Lepăduțu notează într-un necrolog aens, personalitatea publicistului luptător ardelean, T. V. Păcățianu. Opera fundamentală — de o viață — a acestuia, Cartea de Aur — reprezintă o muncă de benedictin a unui pasionat pentru dreptatea neamului său. Apartinând unei generații care trecea dela reverie la realitate fără să facă nici o concesie, năvălind, Păcățianu a străbătut o viață închinată neamului, pe care trebuia să-l vadă din nou profund nedreptățit, înainte de a pleca pentru totdeauna — din mijlocul lui.

AMINTIRI DESPRE Există metode EXISTENȚE TITU MAIORESCU. trem de variate pentru a reconstitui o personaj. Fiindcă existența e polimorfă și polivalentă și fiindcă niciodată optica celor care interferează personalitatea lor cu aceea a unui acelaș ins, nu dă imagini care să coincidă. Domnul Găvănescul întrebunțează în manieră impresionistă, elemente pe care amintirile, mai ales cele care au o tonalitate sentimentală, i le actualizează, după mulți ani.

Evocările publicate de domnul Găvănescul nu privesc o epocă sau un aspect unitar. Ele sunt creații scurte în care Maiorescu apare cu un gest, cu o frază, cu un zâmbet. Metode întrebunțate nu ia din viața personajului fiindcă e foarte asemănătoare cu cea discontinuită vie, prin care trăim pe cei din jurul nostru. Din tot articolul — publicat tot în «Convorbiri Literare» — se desprinde predominant, insistența cu care Maiorescu își realiza buna morală, cu luciditate dar și cu spontaneitate.

E. Pamfil

MISIUNEA Ne apropiem de TEATRULUI sfârșitul stagiunii ROMÂNESC. Thaliei vor fi zăvorâte, scilicet poezia lumii ale rampei se vor stinge. Făcând bilanțul pieselor jucate, ne vom gândi cu tristețe că nici o scenă a Teatrului românesc nu am găsit opera în care să bată inima îndurerată a dramaturgului român, față de marea jale a sfârșirii hotarelor României. Cum de nu s'a încumetat încă niciunul dintre autorii noștri dramatice să scrie o astfel de piesă, măcar una? Era mai mult decât necesar! Nu voim să dăm ca exemplu pe vecinii dela Vest, cari în stagiunea anului teatral 1940—41 au jucat, pe scenele lor nu una, ci mai multe piese inspirate din actualitatea fluctuantă hotarelor, cu decor de codru ardelean, cu acțiune înflăcărată de bucuria încorporării a unei părți de ogor daco-roman. Succesul acestor piese — cu tot izul propagandistic — cum bine au scontat teatrele: a fost enorm. În Țara Românească doar câțiva poezi și câțiva nuvelești au scris despre marea durere a Neamului răslețit de crâncena pierdere a hotarelor rotunde. Dar unde-i obște scriitorilor români, de ce nu-i la datoria ceasului de față, la izvorul amar al durerii acestui popor? Teatrul doar e superba tribună, de unde scriitorul poate să vorbească direct inimii spectatorului. Nu ne-ar încanta drept o piesă de

propagandă, — dar dincolo de tendințozitate și de blestemul politic al temei reclamate, mai e și altceva. Acest «altceva» — fără să fie nevoic să-l tălcuim noi — scriitorul, autorul dramatic trebuie să-l capteze și să ni-l prezinte în lumina de miraj a rampii. Voim să pășească pe scena românească adevărul realității! Ne trebuie acest adevăr nu fi trebuie apa înșetatu-lui și pâinea infometatului.

Teatrul românesc, arc datoria elementară de a-și forma autorii dramatice. Dar el, în loc să fi arătat toată grația și sollicitudinea talentelor noastre dramatice, mai curând, îmi pare, le-a dat cu tifla. E aceasta o crudă tristețe. Nu-i de mirare că autorii dramatice nu s'au mai ostenit cu scrierea unei piese de teatru, ci au preferat romamul. E vremea însă ca această stare de lucruri să se schimbe. Teatrul românesc trebuie să aplice, serios și sincer, la scriitorii, iar scriitorii la rândul lor, să răspundă cu entuziasm chemării lui. În felul acesta se vor deschide noi orizonturi pentru literatura dramatică românească. Din diversitatea subiectelor înscenate se vor alege valorile și printre dramaturgii care vor veni, se va găsi de bună seamă și acela care să ne ofere spectacolul frumos și trist al zbuciumului îndurerat prin care trecem azi.

Costa Carci

POEZIILE PATRIEI. În urma cedărilor de teritorii (în anul 1940), am citit, fie strâns în volum fie în periodice și cotidiene, din ce în ce mai multe poezii inspirate de acest eveniment dureros. Acestea e un semn bun. Poezii noastre au pășit tocmel favorite și mișcări de această durere națională îi închină simțirea. Asupra calității acestor poezii facem însă serioase rezerve. Genul e din cele mai dificile și numai un talent mișcat de o autentică simțire reușește să-l ridice la valoarea artei. Publicațiile noastre ar trebui să treacă aceste poezii printr-o severă cenzură înainte de a le face loc în paginile lor. Din revista «Lucafașul» dela Sibiu, amintim aici poezia «Rugăciune pentru frații răpiți» semnată de domnul Grigore Popa, în care ecolul mării dureri străbate aceste versuri aparent liniștite și cucernice:

«Celor răpași în ghiavă păgână și haină
Fă-le, Doamne, din durere cupe de lumină!
Și fântâni din lacrimi, să oglindescă vaiul
Nu cumva blestemul să le răpească graiul.
Nu nita nici visul lor cuprins de ceață,
Binecuvînteză-i în orice dimineață!»

Domnul Mihai Beniuc publică în aceeaș revistă un ciclu de poeme dintre care remarcăm «Orașul pierdut». E o evocare a Clujului în cuvinte simple și puternice, fără efecte căutate. Cităm părți din această poezie cu regretul de a nu o putea reproduce în întregime:

Imi tot revine 'n minte
Orașul pierdut.
Zădarnic am suflat orice lumină
Plecatule sălcii de-aduceri aminte
Zăvoaie de tristețe a crescut
Mai negru ca 'nainte,
Și peste apa suflatului meu
Iși cerne frunza gabenă mereu.
Imi tot revine 'n minte
Orașul pierdut.
Zădarnic ați înșipt drapelul stein
Pe turnuri puse'n matcă românească
Zăcea se 'ntucea,
Scăpăra ochii cerului,
Și graiul adănc al pădurii
Vestește furtuna cea mare!

SENSUL ȘI INTERESUL CUNOAȘTERII LITERARE

Sub acest titlu domnul Basil Munteanu publică, în numărul din Martie al Revistei Fundațiilor Re-gale, un studiu care rezolvă mai multe probleme tot atât de actuale pe cât de interesante. Concepția diletanților dela noi după care literatura franceză e «spirituală până la disprețul substanței, literatură de salon, de club și de alcov», e răsturnată magistral. Cei ce cultivă această literatură cu prejudecata facultății și sub auspiciile diletanțismului n'au luat contact cu esențele ei tari ci s'au oprit la spumă amăgiți de claritatea limbii franceze și neluând cunoștință că aceste semne limpezi și armonioase îmbracă întelesuri adănc specifice spiritului francez. Concepții după care literatura în genere e cuprinzătoare de «adevărați anecdotic și vitaliste» domnul Basil Munteanu îi pune în loc literatură-cunoaștere, dincolo de biografie și sociabilitate. Pe acest plan, al spiritului «toate elementele de ordin uman, social, realist, vitalist suferă o transfigurare totală și nu mai îndeplinesc de cât o funcțiune metafizică». Cum spune domnul Basil Munteanu în încheiere, două au fost telurile acestui studiu: a reda literaturii în genere, o nobletă pe care tinde să o piardă și «a-i fixa un statut de persoană morală, desfășându-i din complexul umililor al vieții cotidiene și înălțându-o pe singurul plan care-i poate explica și justifica existența: pe planul spiritului».

VOEVODUL

Domnul Emil Botta publică un poem intitulat «In groapa leilor» din care cităm câteva strofe pentru marea lor frumusețe, unde evocarea aceluia legendar voevod ardelean Gelu e învăluită de o discretă poezie

«Ast cerb din vremea lui Gelu
rămurosul cap îl întinde,
și umedal bot înșetat de isoară.
Urșescul cap luceferii prinde
Ușare nebună a câte oară
înă trimiți în somn,
ast cerb din vremea lui Gelu
ast domn?
Dincolo de morți, departe de vii
prin câte veacuri, hai?
arătate nopțoasă, ruptă din vai,
ai trecut pâră să vii?
Știi tu cerb sau nu știi?
Depart-e, depart-e, hăt,
și nu se mai vîde 'ndărăt,
ast cerb din vremea lui Gelu.

Ion Bălan

ALECU RUSSO IN TRANSILVANIA. Inflăcăratele rânduri pe care i le consacră domnul Ion Breazu, în ultimul număr al revistei «Transilvania» (Aprilie 1941), lui Alecu Russo, revivie una din cele mai eroice pagini din trecut nostru: frământările revoluționare din 1848. Refugiat în urma neizbutirii planului de revoluție din Moldova, după un scurt popas la Cernauba lui Hurmuzachi, în Bucovina, Russo — cu «Desteptarea României» a lui Alexandri în traistă — pleacă în Apus.

Întâlnindu-se în drum cu alți Români, care veneau spre București, pentru a repeta aici încercarea revoluționară dela Paris, se întoarce pe Dunăre, cu gândul de a pătrunde în Moldova. Necreșindu-i planul, ia calea întoarsă, până în Banat, de unde se îndreaptă spre Sibiu. Aici întâlnește pe Bărnuțiu și participă la o manifestație de simpatie pentru Șaguna. În 15 Mai e pe Câmpia Libertății, la istorica adunare de protestare românească, a cărei înfățișare o redă plin de avânt patriotic: «Un popor întreg, de acelaș port și aceeași limbă, ca și a poporului nostru (cel moldovean), sta măreț în lumina soarelui și printre sumane se vedeau amestecate multe surtuce. Aceste surtuce acopereau pieptul tineretului de frunte, eșit din Blaj și din școalele Ardealului, tineret cu mare curaj și iubire de neamul românesc». Dela Blaj se duce la Brasov, apoi la Lugoj, întâlnind aici pe Eftimie Murgu și în fine iarăși la Sibiu, unde — auzind de revoluția din Muntenia — are o măreață viziune a neamului nostru: «O nație puternică, cu o mare, drept baricade, cu două râuri care se cheamă Dunărea și Nistru, drept încingătoare, cu sânge roman în vine. Și nu va mai fi Moldova... nici Transilvania, nici Banatul, ci o Țară Românească».

Dela Sibiu pornește spre Bucovina. «In valiză, alături de favoritul său Teophile Gauthier, scriitorul francez, cu care are multă asemănare de caracter, și de câteva cântece populare, pe care le va fi strâns prin Ardeal și Banat, a așezat... și «Desteptarea României», 90 de exemplare din «Protocolul Adunării de la Blaj» și alte multe manifeste și acte suspecte» pentru care este dus la închisoare, unde va sta opt săptămâni și de unde va înainta două memorii pline de umor și curaj comisariului gubernial al Transilvaniei.

Ion Ștefan

E aici, în acest pelerinaj neînfricat, pe care l-au trăit și alți contemporani ai lui Russo, ca Bălcescu, Alexandri și alții, o pildă de curaj și iubire de neam din care va trebui să ne inspirăm întotdeauna.

REDRESAREA VOINTEI NAȚIONALE

Față de acele evenimente care au durat țara în durere și rușine, în tăcerea încruntată a presei românești, isbucnește unceri, spre onoarea neamului acestuia, câte o voce de revoltă. Din adăncurile de durere în care toți ne întălim, în ace rădăci pește capetele amilate, bărbătească, demnă, poruncitoare. Am fost cucerimurați cetind în fruntea revistei «Transilvania», rechiziutorul aspru făcut revistei, mului nepuțincoș care a cedat streinului, spre umilirea neamului românesc teritoriilor rulate patria lui. Și nemernicia de sus, împotriva căreia orice voce de protest a fost înăbușită, ne umple și astăzi de indignare. Cu vînte ce par a fi rostite într-un for roman acoperit de dolul întregului popor, scrie în cruntul amar al sufletului său, unul dintre aceia ce n'au uitat încă marea tăcerea a României. În articolul său intitulat: Porunca zilei: redresarea voinței naționale, domnul Ionel Pop denunță cu asprime și cheamă la judecata conștiinței românești ticăloșia care stăpânește viața publică dela noi în ultimul deceniu. Încrător în viitorul neamului nostru, domnia sa, face apoi să se audă chemarea, singura chemare a țării în ceasul de acum.

Să-i dăm cuvântul: «Nația noastră a primit doar cu uimire pe acești nepuțincoși cărmaci, dar nu a avut răsculirea de voință, ce ar fi putut așeza în locul lor adevărații oameni de stat. Au urmat penibilele și umilitoarele zile de a Turnu-Severin. Până la pământ se coboară capetele celor ce s'au găsit să reprezinte antici acest Neam românesc, iar când corabia nefastă a luat în prora valurile Dunării, ca să ducă stăpânului răspunsul fără tăius, nenorociții delegați ai buimăcției noastre cărmuirii de atunci, alergau speriați pe malul fluviului, strigând cu disperare rugăminti de rețuare a «tratativelor».

«Nația noastră a rămas uluită la acest spectacol, a simțit palmele pe amândoi obrazii, a simțit fiorul extremi primăjii, — dar nu a avut involburarea de voință, care să așeze în locul spiritului tranșacționist, umilitor, mândria demnității naționale și în locul cartilagelor de sub frânurile împodobite cu panglicii și medalii spinarea dreptă din tunica ostășească.

«Istoria «acelor zile» — în ce ne privește pe noi — se va scrie odată, cu toate amănuntele ei revelatoare de completă navitate, lipsă totală de informațiuni, desorientare și desăvârșită eclipsare a sentimentului de răspundere istorică.

«Dar unde a fost oare voința acestei Nații, care să se fi ridicat împotriva ușuraticii tranșacționari? Unde a fost pornirea, care să înalte «ca un om» milioanele? Nația din nou umilită, a plecat, resemnată, fruntea. Din zidul de nevăzins al fortificațiilor apusene au oțecat înălțămurați soldații noștri, cărora nu li s'a îngăduit să moară pentru România lor, — au plecat spre frântura de țară tristețe convoaie ale unei armate, glorioasă în trecut, răvnițoare de glorie nouă azi.

«Presă liberă, manifestațiuni populare? Formule evchite, practice primejdoase, arme, ce nu pot fi date în uzul Românilor, nepatrioți, gata să-și răstoarne și să-și vîndă țara.

«Nații îi trebuia un singur lucru: stăpân, care să o cărmuiască. Nu are nici voce, nici nevoic să gândească, să se frământă, să caute soluții, să-și reverse în acțiuni publice căldura patriotismului ei, să-și strige aspirațiunile, temerile, hotărârile. Are să tacă, să primească porunca, slugă plecată.

«Când a bătut ceasul greu, uleiul din candele se uscase demult. Izolatul strigăt de deșteptare a zguduit o clipă, fără să poată porni acțiuni, bratele nu au răspuns poruncii unei voințe. — soarta n'a îndeplinit!

«S'a îndeplinit soarta noastră? «O asemenea soartă nu ar putea fi acceptată, nici după ce veacuri ar fi îngrosat straturile generațiilor și umbrele uitării.

«Dar marea involburare încă nu a trecut. Uriașa încordare abia dacă și-a atins zenitul și rânduicile de până acum sunt în așteptarea judecării celei adevărate, celei definitive.

«Ca mâine, ne vom găsi în fața ei. Și în aceea zi, care într'adevăr va topi secolele în scântecera unei clipe, va trebui să ne cucrim dreptul nostru. Datoria noastră este să ne pregătim neamul pentru a putea înfrunta greutatea crâncenă. Și înainte de toate să trecim din somnul otrăvitorilor de zece ani, ceace e înția condițiune a biruinței, ceace pomeste și animază acțiunile măntuitoare, ceace ridică ziduri până la cer în fața dusmanului, ceace oprește în calea lor puhoiiele și mișcă din loc munții: voința.

«S'a o trezim, să o ridicăm, să o exaltăm, prin toate mijloacele. Din voința dărză a fiecărui Român, să ee închege voința națională, ca puterea ei covârșitoare să se reverse iar, cu supremă poruncă, în sufletul fiecărui Român. Să nu-i punem frâu, să nu-i punem hotare, să lășăm să ne cuprindă cu desăvârșire întreaga ființă, întreg gândul. In ca să se coboare orice pornire, orice energie, orice tendință.

«De altă parte intraga putere a voinței colective naționale, ca și vigoarea hotărârilor singuratecilor Români, trebuie să fie polarizate asupra unei singure probleme: Realizarea dreptății noastre. Acum, neîntârziat, în giganticul proces de așezare a neamurilor și de statornicire a icoanei pământului, care se desfășură înaintea ochilor noștri.

«Ca mâine, în răzgul și liniștea păcii și a securității, vom plivi holda de toată polomida și neghina, vom sădi arbori de rodul și umbra cărora se vor bucura copii de copiii noștri, vom împodobi preajma casei noastre în sorite cu suavele culori ale miilor de flori. Vom putea scoate din dărnicia gleei și vrednicia românească belșug și înălțare.

«Rămăși sfâșiați însă, vom boli veacuri, nu vom înceta să ne oblijm rânile, să ne frământăm în dureri, în încercări, vom tânji în sărăcia ogorului nostru ciuit, din care lacrimile și sângele ce-l vom mai vărsa nu va mai putea rodi multă vreme nici prosperitate nici înaintare.

«In vâpaia voinței naționale va trebui poate să se piardă chiar și prudenta.

«In vremuri de cumpănă pentru națiuni, spiritul național trebuie să se transforme în pasiune. Fără de febra înaltă a patimilor violente, nu pot fi trecute cu izbândă zilele de mare criză pe care le întâlnesc neamurile în evoluțiunea lor istorică. Fără de paroxismul voinței nu se înfruntă moartea, care, haină, păzește drumul gloriei și al izbăvirii!

«Porunca zilei de față este: exaltarea unității voinței naționale, îndreptată spre una singură, sublimă, țință».

Emil Giurgiuca

PRO DOMO. Întâmplarea a făcut să ne vedem, cu concursul prietenului nostru Vlaicu Bărna, colaboratori la revista «Viața Literară». In acelaș număr al revistei, în care erau de față patru dintre aceia ce fac parte din casa noastră, a apărut o notă imbroajată la adresa lui Dan Botta. Respingem limboșul violent al acestei note și protestăm împotriva nelegăteii maniere prin care redacția acelei reviste a făcut posibilă, sub ochii noștri, ponosirea unuia dintre noi.

Emil Giurgiuca

REDAȚIONAL. Acest număr apare cu întârziere, din motive neațămătoare de voința noastră. Cetiții ne vor înțelege. Cauza pe care o servim e sfântă și dreptă.

«Accastă revistă — pe care noi am gândit-o ca un organ de afirmare a dreptăților noastre în lume, drepturi întemeiate pe un mare trecut și pe o cultură din cele mai nobile, — apare fără sprijinul oficialității. Să se știe că numai răvna curată și înflăcătoarea cătorva oameni o fac să apară».

COMITETUL DE DIREȚIE

OCTAVIAN C. TASIĂUANU
DAN BOTTA
EMIL GIURGIUCA

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
STR. DIONISIE 65, BUCUREȘTI, II.
Tel. 2.36.38.

ABONAMENTUL PE ȘASE LUNI:
PENTRU PARTICULARI: 150 LEI
PENTRU INSTITUȚII: 500 LEI
PENTRU SPRIJINITORI: 1000 LEI

12 LEI EXEMPLARUL